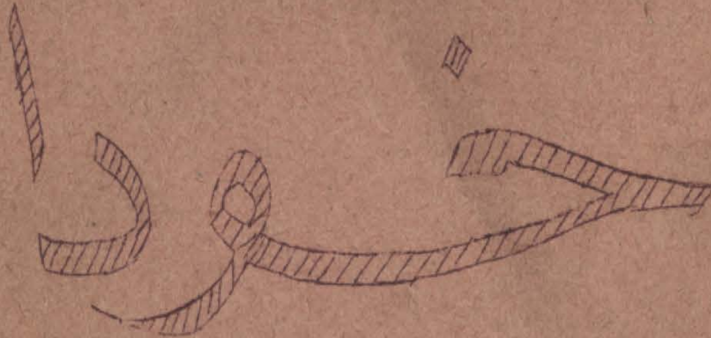
زنجیرەی :

با چاکتر ئیسلام بناسین !

ئاڵقەی یەکەم

خودا

سبحانه وتعالى

نووسینی : علی باپیر

١٤٠٨ ك - ١٩٨٨

پێشکەش بێ

****

بەو بڕواداڕانەی کە وەك قورئان و سوننەت دەڵێن بڕوایان بە خودا هەیەو دڵیان پڕپڕە لە شەرمو خۆشەویستی و ڕێزو حورمەت و سامو هەیبەتی وە دایموودەرەم سەرگەرمی پەرستن و بە پاك گرتن و سوپاس كردن و بە گەورەگرتننی •

بســـــــــم اللـــــــــه الرحـــــمـــن الرحـــيم

پێشەکی ئەم زنجیرەیە

الحمد لله والصلاه والسلام على محمد رسول الله واله وصحبه ومن والاه .

ئەی مسولمانی خوشەویست و بەڕێز :

شتێکی ئاشکرا و بەڵگە نەویستە کە لە سۆنگەی دوورکەوتنەوەو دوورکەوتاندنەوەمانەوە لە ڕاستەڕێ ی خوای بەرزو مەزن ، زوربەی هەرەزوری ئوممەتی ئیسلام یان هەر بەجارێك زوربەی ڕاستی یەکانی ئیسلامی لەبیر چوتەوەو زەینی لە وشەو زاراوە ڕەسەنەکانی ئیسلام کوێر بوتەوە ، یان تەم و مژو توزو گەردی پروپاگەندەی ناحەزانی شەیتان دۆستی طاغووت پەرست بەرچاوی گرتووەو بەعاستەم تارمایی یەکی دزێوو شێوێنراو لەبەرنامەی خودا بەدی دەکات .

ئنجا گومانیش لەوەدا نیە کە ئەندازەی پابەندی ی هەر گەل و کۆمەڵێك پەیوەندی یەکی ڕاستەوانە (طردی) ی هەیە لەگەڵ ئەندازەی حاڵی بوون و تێگەیشتنی لەو بەرنامەو پەیڕەوەی کە خوی بە شوێنکەوتووی و هەڵگری ئالایەکەی دەزانێ ، بەڵی مرۆڤی مسوڵمان چ جۆرە تێگەیشتنێکی هەبێ دەربارەی ئایین و بەرنامەکەی ، حەتمەن هەر ئەو جورە مسوڵمانەتی لێ دەرەخسێ ، جا تەواوبێ تەواوو ناتەواویش بێ ناتەواو ، چونکە ماقووڵ نیە ئینسان شارەزای ڕێ یەك نەبێ و بشتوانی پێ ی دا بڕوات !!

جا نەتەوەی کوردیشمان کە یەکێکە لە چەندان نەتەوەو بە هەموویان ئوممەتی

ئیسلام پێك دێنن، وەك هەموو گەلانی دیکەو بگرە لە زوربەشیان خراپتر، زۆر لەمێژە

دووچاری دەردی ئیسلام لەبیرچوونەوەو زەین کوێربوونەوە بووەو ئەوەی گەلی کورد

بەناوی ئیسلامەوە بەرێوەی دەبات لەگەڵ ئەو ئیسلامەی خوا بۆ پێغەمبەری صلی

الله علیه وسلم ناردووە زۆر لێك جوودان و. دەتوانین بڵێین ئێمە بەس بەشێکی

گچکەی ئیسلام بەرێوە دەبەین، ئەویش بەشێوەیەکی بێ رووح و بێ نێوەرۆك.

جا ئەی (برا - خوشك) ی مسوڵمانی تێگەیشتوو و بیر رووناك و دڵ گەرمو بە

جەرگ !

وەرە با هەموومان ویکرا پاڵ وێك بدەین و شان لێك بدەین، لەپێناوی حاڵی کردن و..

ئاشنا کردنی خۆمان و خەڵکی لە ئایین و بەرنامەی خودا: بەئومێدی ئەوەی کە

بتوانین خۆمان و گەلەکەمان بکەینە شوێن کەوتوویکی راستەقینەی ئەم ئاینە بەرزو

پیرۆزو بەهێزو پیزە، بەشکم خوای میهرەبان بە مسولمانی رەسەن و راستەقینەمان

لەقەڵەم بداو، بە رەزامەندی خۆی و دیداری پێغەمبەرو صلی الله علیه وسلم

برادەرانی و بەهەشتی بەرینمان شاد بکات.

هەڵبەتە گەلی کوردیش و هەر گەل و نەتەوەیەکی دیکەش ئەگەر بیەوێ لەژێر نیزی

ستەمو زۆر بێتە دەرێ و هەوای ئازادی هەڵمژێ و ببێتە خاوەنی چارەنووسی خۆی و لەژێر سێبەری درەختی دادگەری دا بژیەت، بەس یەك تاقە رێگای رزگاری لەپێشەو تەنیا یەك پزیشك و حەكیمی لەفریا دێ.ئەویش بەرنامە راست و تەواو و تەجرووبەكراوەكەی خودایە .

جا (برا ـ خوشك) ی مسوڵمانی سەنگین ! ئەم نووسراوەی بەردەستت شەقاوێكە ‌ژبرینی رێ ی ئامانجی ناوبراو، بەڵێ ئەم نووسراوە زنجیرەیەكە كە بە پشتیوانی خودا تەرخان كراوە بۆ روون كردنەوەی چەمك و واتای ئەو وشەو زاراوانەی كە بە بنەرەتی و بنچینەیی دادەنرێن لە بەرنامەی خودا دا، چونكە وەك گوتمان دوژمن و ناحەزانی رێ ی خودا ئەوەندی پێ یان كرابێ درێغی یان نەكردووە لە گۆڕین و شێواندن و دزێو كردنی ئەو وشەو زاراوە سەرەكی و بنەڕەتی یانەدا، بە مەبەستی دوور خستنەوەو لادانمان لە ئیسلام .

لە خوای میهرەبان و بالادەستیش داواكارم ئەم هەنگاوە هەنگاوێكی پڕ پیت و بەرەكەت و سەر بەخێر بێ و سەرەتای هەنگاو گەلێكی دیكەی بە ئەنجام گەیەنەر بێ و هێندە دڵسۆزی و ڕەزامەندی خودای تێدا ڕەچاو كرابێ،كە شایستەی ئەوە بێ لە دڵی خوشك و برایانی بڕوادار دا جێگیر بێ و بچەسپێ .

داواشم لە خوشك و برایانی مسوڵمان ئەوەیە، کە هەرچی لەم زنجیرەیەیان .... وەرگرت و بە دڵیانەوە نووسا بیگەیەنن بە مسوڵمانانی دیکە، وە هەر شتێکیشیان بە دڵ نەبوو و لێی کەوتنە گومانەوە یان ڕەخنەیان لێی هەبوو، بەرلەوەی حوکمی یەکجاری بەسەردا بدەن بەندەی پێ ئاگادار بکەنەوە .

خوداش پشت و پەنا و یاریدەدەری هەموان بێ .

گەلووی ماخۆبزنان

١٤٠٦ کۆچی

خوێنەری خۆشەویستم !

وەك لە پێشەکی ئەم زنجیرەیەدا گوتمان لە ئەنجامی دوورکەوتنەوەو دوورکەوتاندنە ـ وەمانەوە لە ئیسلام، زوربەی هەرەزۆری گەلەکەمان وشەو زاراوە بنەڕەتی یەکانـــی ئیسلامی لەبیر چوتەوەو زەینی لێیان کوێر بۆتەوە، جا گومانی تێدا نیە کــــــە گرنگترین و سەرەکی ترین و بنەڕەتی ترین وشە لە ئیسلامدا، وشەی (خودا) یە .

وە ئەم وشە بەرزو پیرۆزە پشکێکی چاکی هەبوە لە گۆڕان و شێوێنران دا . وە هەر وەك چۆن تۆزو خۆڵ ڕووی ئاوێنەیەکی سپی و ساف لێڵ و چڵکن دەکا، بیرو بۆچوونی پڕوپووچ و ئەفسانەیی ڕووی گەش و درەوشاوەی ئەم وشە بەرزو پیرۆزەی شێواندووەو .. لەبەر چاوی گەلێك کەسی بێزاندوە .

جا ئێمە خوا پشتیوان بێ بە ئومێدی ڕوون کردنەوەی حەقیقەت و نیوەڕۆکی ئەم وشەیەو تۆزو گەرد لێ تەکاندنی و ڕەواندنەوەی تەمو مژی ئەو بیرو بۆچوونە تێڕوانینە ئەفسانەیی یە بەناو ئیسلامی یەی دەوری داوەو لێی هالاوە، لەم ئالقەیەدا لە (11) .. خالّ دا بیرو بۆچوون و تێڕوانینی مرۆڤی مسولمان لەوبارەوە دەخەینەڕوو. تا قسە ماموّستا و ڕێڕوونی کەریشمان لە نووسینی ئەم باسەو باسەکانی دیکەی ئـــــەم زنجیرەیەدا قورئانی بەهێزو سوننەتی بەپێزی پێغەمبەری بەڕێزە صلى الله عليه وسلم.

١ـ خوا بەدیهێنەرو پەروەردگــــــــــارە
****

مرۆڤی مسولمان بڕوای وایە کە ئەم بوونەوەرەو هەرچی تێیدایە پەرێزو شوێنەواری خوا یەکی بەدیهێنەرو(١) پەروەردگارە(٢)، کە لە ئەنجامی سۆزو بەزەیی و چاکەکاری خۆیەوە هێناویەتە دی، بە پێچەوانەی باوای ماددەپەرستو بێ باوەڕەوە کە پێ ی وایــــــە(٣)

---

(١) (اللە خالق كل شی) الزمر/ ٦٢ • خودا بەدیهێنەری هەموو شتێکە •

(٢) (قل أغیر اللە ابغی ربا وهو رب كل شی) الانعام/ ٦٠ • بلێ : ئایا جگە لە خوا پەروەردگارێکی دی بخوازم کە ئەو پەروەردگاری هەموو شتێکە ؟

(٣) (الرحمن الرحیم) الفاتحە/ ٣ • بەبەزەیی بەخشندەیە •

(ورحمتی وسعت كل شی) الاعراف/ ١٥٦ • بەزەیی من هەموو شتێکی گرتۆتەوە •

تێ بینی یەکی گرنگ :

ئەم ڕستەیە (کە لە ئەنجامی سۆزو بەزەیی و چاکەکاری خۆیەوە هێناویەتەدی •) وەلامێکی بەهێزو ددان شکێنی تێدایە، بۆ پرسیارێك کە دلّی هەندێك لات و پات وگەجەرو گوجەری بێ بڕواو خوا نەناس ـ یان خۆ بە خوانەناس پیشاندەرـ ی کرمێ و گوماندار کردوە !

پرسیارەکەش ئەمەیە : بێگومان ئێوە دەلێن خوا حەوجێ ی غەیری خۆی نیە، چونکە خوا خاوەنی هەموو سیفەتێکی بەرزو پەسندەو ـ لە هەموو سیفەتێکی نزم و کـــــەم و

کووری یەك دوورە، باشە ئەدی مادام خوا پێویستی بە بوونەوەر نیە بۆچی خوڵقاندوویەتی ؟!
حەتمەن ئێوەی خوانەناس ناچارن لەدوو شتی خراپ یەکیان هەڵبژێرن، یان دەبێ بڵێن :
خوا حەوجێی بوونەوەر بوو بۆیە هێنایە دی ، یان بڵێن خوا پێویستی بە بوونەوەر نەبوو بەڵام هەروا لەخۆڕا و بێ حیکمەت و هۆ خوڵقاندی !!
دیارە هەردووکیشیان یەك لە یەکی خراپترن ، چونکە یەکەمیان ئاتاجی ی پاڵدەداتە لای خوا و ، دووەمیشیان نەزانی و بێ حیکمەتی و کاری بێ جێ کردن !!
ئێمەش لە وەڵام دا دەڵێین :
نەخێر ئێمە بۆ وەلامی پرسیاری (خوا بوونەوەری بۆ خوڵقاندووە؟!) ناچارنین کە حەتمەن یەکێك لەو دوو ڕێیە خوارووخێچ و نالەبارەی سەرێ هەڵبژێرین ، بەڵکو ڕێی یەکی دیکەی سێیەمی لەبار و تەخت و ماقووڵ هەیەو ، تا ڕێی ڕاست و تەختیش هەبێ کا بەسەرا مەگەر خوا لێی گۆڕیبێ یان کەری دێزە بێ دەنا پێویست ناکات وەری ی عاسێ هەڵگەڕێ و ملی تەلانی لابەلا بگرێ !!
ئێمە دەڵێین : ئایا مەرجە ئەگەر هەرکەسیك کاریك بکات حەوجێی ی نەبێ و بۆخۆی سوودی لێ وەرنەگرێ حەتمەن بە کارێکی بێ جێ و ناحەکیمانە لەقەڵەم بدرێ ؟!
دیارە نەخێر چونکە ئەو کارانەی ئەنجام دەدرێن مەرج نیە هەموویان هەر پاڵنەری حەوجێ بێ و پێویستی پێ بوون و سەرتێ وەستان و پەك لەسەرکەوتن بیان هێنێتەدی ! ئایا تۆ لەکاتێك دا بەلای سواڵکەرێکی هەژار و بێ دەست دا ڕەت دەبێ و دەست دەبەیە باخەڵێ (دینار)ێکی دەدەیە بۆیە دەیدەیە چونکە سەرتێی وەستاوەو پێویستیت پێ یەتی ؟!

دیاره نەخێر، ئەدی چ شتێک پاڵت پێوەدەنێ یارمەتی بدەی ؟دیارە بەزەیی پێدا هاتنەوەو دڵ پێ سووتانت !!

دە بە هەمان پێ ودانیش/ خودا سبحانە وتعالی هیچ پێویستی یەکی بە ئێمە نیەو پەکی لەسەرمان نەکەوتوە، بەڵکو ئێمە هەموومان حەوجێ و جا ولەدەستی وین وەک فەرموویەتی :

(یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله والله هو الغنی الحمید) الفاطر / ١٥

واتە : ئەی خەڵکینە ! ئێوە حەوجێ ی خوان و خودا بۆخوی دەوڵەمەندی سوپاس بۆکراوە . بەڵێ خودا نە ئێمەو نە هیچ شتێکی لە بوونەوەردا بەخوڵقاندوە ، بو ئەوەی مەدا ریێکی خۆی پێ سازبکات و کەلێنێکی پێ پرەکات !!

ئەوە لە لایەکەوە ، لە لایەکی دیکەشەوە وەک روونمان کردەوەو سەلماندمان مەرج نیە ئەو ئیش و کارانەی ئەنجام دەدرین مادام بە پاڵنەری ئاتاجی و پەک لەسەرکەوتن نەیەنە دی بێ حیکمەت و نەزانانە بن ، بەڵکو جاری وایە نەک خودا جل جلاله تەنانەت مرۆڤیش هەندێک کاران دەکات هیچ پێویستی بەو کارانە نیەو ئەوپەری حیکمەت و لێزانیشیان تیدایە ، کە بریتی یە لە یاریدەدانی فەقیرو دەست گرتنی و بە هاناوە هاتنی بە پاڵنەری چاکەکاری و بەزەیی و بەخشندەیی !!

---

(١) بۆیە رووی قسەم لە باپای دوێنراو خاوەن پرسیارە) چونکە ئەو بروای بە دوارۆژیش نیە تاکو بگوتری : بویە کابرای بەخشەر مالەکەی دەبەخشی و یاریدەی نەدارێکی پێ دەدات چونکە حەوجێ ی پاداشتی خودایە لە بەهەشتی دا ، بەڵکو ناچارین بڵێین هاندەرو پاڵنەری ئەو پارە بەخشینەی کابرای بێ بروا ، بەس بەزەیی پیدا هاتنەوەو دڵ پێ سووتانە .

نە سەرتێ وەستان و پێویستـــــی
کەوا تە خوداش، کە ئێمەو بوونەوەری خولقاندوە، نە سەرتێ وەستان و پێویستـــــی
پێ بوون و ،نە بێ حیکمەتی و هەوەنتە کاری ، شتاقیان لە گورێ دا نەبوون بەڵکو
بەس ئەوە لە گۆڕێ دا بووە کە خودا (رحمن ورحیم) ەو خاوەنی ئەوپەڕی میهرەبانیو
بەخشندەیی و چاکەکاری یەو، ئنجا، هەموو جۆرە بەزەیی نواندن و چاکەکاری یەکیشی
لەدەست دێ و ویستوویەتی چاکەمان لەگەڵ بکا و لەڕووی لوتف و بەزەیی یەوە لـــــە
سەرچاوەی ڕوونی بوون (الوجود) بەشمان بدات .

بوونەوەر شاری بێ ساهیبەو نەکەس دروستی کردووەو نەکەسیش هوشیوری دەخواو بەسەرزی

رادەگا (١) وە بە پێچەوانەی ئەو فەیلەسووفە کەللەوشك و دڵ مردوانەوە کە بەس وەك ...

وەگەرخەرو دروستکەرێك سەیری خودا دەکەن و زیاتر وەك وەستاو ئەندازیارێك لەخـوا وە

رادەمینن، هەتا خوایەکی بەخێوکەرو پەروەردگارێکی بەسۆزو بەخشندە .

آ- خـوا تاك و تەنیاو بێ وێنەو هاوتایە

++

موۆقی مسوڵمان بڕوای وایە خوای میهرەبان تاك و تەنیایەو هەموو شتێك حەوجێی

وی یەو ئەو حەوجێی هیچ شتێك نیە، کەسی لێ نەبوەو لەکەسیش نەبوە بێ وێنەو هاوتایە (٢)

نە لە زاتی دا نە لە سیفەتەکانی دوەك. هیچ کام لە دروستکراوەکانی ناچێ، هەربوو و (٣)

(ازلی) و بێ سەرەتایە، هەرماو (ابدی) و بێ کۆتایە . (٤)

---

(١) (وما خلقنا السماء والارض وما بينهما باطلا ذلك ظن الذين كفروا ..) ص / ٢٧

وە ئاسمان و زەوی و ئەوەی نێوانیانمان بە بەلاش دروست نەکردوون، ئەوە گومانی ئەوانە

- یە کە کافرن ...

(٢) (قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد)

الاخلاص / بلێ : ئەو خوایەکی تاکە، خوایەکە هەموو شتێك حەوجێ بەتی و ئەو حەوجێ ی

کەس نیە . کەسی لێ نەبوە، لە کەسیش نەبوە وە هیچ کەس هاوتای وی نیە .

(٣) (ليس كمثله شئ) الشوری / ١١ هیچ شتێك وەك وی نیە .

(٤) (هو الاول والاخر) الحديد / ٣ ئەو یەکەمین و دوامینە، یانی نە لەپێش

وی هیچ هەبوە نە لەدوای وی هیچ دەبێ .

نەك وەكو ئەفسانەی ئیغریقی كە بۆ هەركام لە دیاردە سروشتی یەكانی وەك : بـــا،

باران، ئاگر، هەور، لافاو، بروسكە ... هتد خوایەكی تایبەتی بڕیار دەدات . وە نــەك

وەك ئەفسانەكانی كلێسای كلێس كە منداڵ و هاوسەر بۆخوا دادەنێ و عیساو دایكیشی

سەلامی خوایان لێ بێ بە دوو خوای دیكە لەقەڵەم دەدەن، وە نەك وەك جوولەكەكان كە منداڵ

بۆخوا بڕیار دەدەن و زیاتر وەك ئینسان سەیری دەكەن . وە نەك وەكو زەردەشتی یەكان كە

ڕووناكی بە خوای خێر (یەزدان) و تاریكی بە خوای خراپە (ئەهریمەن) دادەنێن .

٣- خوا خاوەنی هەموو سیفەتێكی بەرزو پەسندەو لە هەموو لەكەیەك دوورە
++

مسوڵمان بڕوای وایە كە خوای دەستەڵاتدارو بەخشندە خاوەنی هەموو سیفەتێكی بەرزو

چاك و پەسندەو لە هەموو سیفەتێكی ناتەواوو خراپ بەری یەو هەتا بــــلێی (١)

---

(١) (وله الحمد فی السموات والارض ..) الروم / ١٨ . وە هەرچی لە ئاسمانەكان و

زەوی - بوونەوەر - دا هەیە سوپاس و ستایشی خودا دەكات .

تێبینی : هەڵبەتە خودا خاوەنی ئەوپەڕی سیفەت بەرزی و ئاكار پەسندی نەبایە لە تێكڕای

بوونەوەردا سوپاسی نەدەكرا ، چونكە بەبێ چاكی و پەسندی سوپاس بۆكران نایەتە دی .

(١)
پاك و بێ گەردە ، وە بڕوای وایە کە سیفەتە بەرزو پەسندەکانی خوا دیاری کراو نیین
(٢)
وە بێ سنوورن ، واتە خوا هەموو شتێك دەزانێ و (٣) توانای بەسەر هەموو شتێك دا دەشکێ و
(٥)
(٤)
هەرچی بیەوێ دەیکا و هیچ شتێك نیە نەیبینێ ونەیبیستێ ، وە خوای مەزن ژیانی
(٦)
لەخۆیەوەیەو ئەو ژیان بە غەیری خۆی دەبەخشێ . وە گۆیایەو قسەی وی بێ هاوتایە
(٧)
لە راستی و رەوانی و رێك و پێکی دا ، وە خوای بێ هاوەڵ ئەوپەڕی

(١) (تسبح له السموات السبع والارض ومن فيهن وان من شئ الا يسبح بحمده) الاسراء / ٤٤ / حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەرچی تێیان دا هەیە پاکی بۆوی بریاردەدات

وە هیچ شتێك نیە کە پاکی و پەسندی وی رانەگەیەنێ .

(٢) (ان الله لايخفى عليه شئ فى الارض ولا فى السماء) ال عمران / ٣ .
خوا هیچ شتێکی لێ ون نابێ نە لە زەوی و نە لە ئاسمانێ .

(٣) (ان الله على كل شئ قدير) البقره/٢٠ . بەراستی خوا لەسەر هەموو شتێك بەتوانایە .

(٤) (فعّال لما يريد) البروج / ١٦ . هەرچی بیەوێ دەیکا .
(٥) (وهو السميع العليم) الشورى / ١١ . وە ئەو بیسەرو بینایە .
(٦) (الحى القيوم) البقره/ ٢٥٥ . زیندوویەو سەرپەرشتیکەرە .
(٧) (وتمت كلمه ربك صدقا وعدلا) الانعام / ١١٥ . وە قسەی پەروەردگارت لەوپەڕی راستی و رێك و پێکی دایە .

خوێ بــۆ شتێك هیچ قەهریشی و توورەیی (١) بەخشندەیی هەیەو ، لێبوردن و بەزەیی

ڕانا گرێ (٢) وە دادگەری و (٣) کاربەجی یی (٤) خودا وێنەی نیە •

---

(١) (وكان الله غفورا رحيما) الاحزاب/ ٥٩ • وە خودا لێبوردەو بە بەزەیی یە •
(الرحمن الرحيم) الفاتحه/٣ • بەبەزەیی بەخشندەیە •

(٢) (هو الله الواحد القهار) الزمر/٤ • ئەو خودا یەكی تاك و دەستەلاتدارە •
(ان الله عزيز ذو انتقام) ابراهيم/ ٤٧ • بەڕاستی خودا دەستەلاتــدارو تۆڵە ئەستێنە •

(٣) (اليس الله باحكم الحاكمين) التين / ٨ • ئایا خودا دادگەرترین فەرمانڕەوا نیە ؟!

(٤) (لا اله الا هو العزيز الحكيم) ال عمران / ١٨ • بێجگە لەوی ج خوا نیە دەستەلاتدارو كاربەجێ یە •
(والله عليم حكيم) النور / ١٨ • وە خوا زاناو كاربەجێ یە •

٤ـ خوا خاوەنی چەند ناوێکە کە چاکترین و تەواوترین ناون

++

مرۆڤی مسوڵمان بڕوای وایە کە خوای پەروەردگار خاوەنی چەند ناوێکە (١)، ئەو ناوانە بەرزترین و تەواوترین ناون و پێویستە مرۆڤ بەس بەو ناوانە بانـــگی خـــودا

(١) (ان لله تسعه وتسعين اسما من حفظها دخل الجنه) متفق عليه.

واتە: خودا نەوەدو نۆ ناوی هەیە هەرکەسێ لەبەریان بکات ـ وە ڕەفتاریان پـێ بکات ـ دەچێتە بەهەشتێ ـ وە ئەمش ناوەکانن:

١ـ الله خودا
٢ـ الرحمن بەبەزەیی
٣ـ الرحيم بەخشندە
٤ـ الملك سەرۆك، پاشا
٥ـ القدوس پاك
٦ـ السلام بێ عەیب
٧ـ المؤمن دڵنیاکەر
٨ـ المهيمن بەسەر راگەیشتوو
٩ـ العزيز زاڵ
١٠ـ الجبار بالادەست
١١ـ المتكبر خۆ بەگەورەزان
١٢ـ الخالق دروست کەر، بنیات نەر
١٣ـ البارئ بەدیهێنەر
١٤ـ المصور وێنەکێش
١٥ـ الغفار تاوان پۆش
١٦ـ القهار گەردن کەچکەر
١٧ـ الوهاب بەخشەر
١٨ـ الرزاق ڕۆزی دەر
١٩ـ الفتاح دەرووکەرەوە
٢٠ـ العليم زانا
٢١ـ القابض لێگرەوە، وێکهێنەر
٢٢ـ الباسط لەدوودەر، فراوانکەر
٢٣ـ الخافض نەوی کەر، دانەوێن
٢٤ـ الرافع بلندکەر
٢٥ـ المعز زاڵکەر
٢٦ـ المذل زەبوون کەر
٢٧ـ السميع بیسەر
٢٨ـ البصير بینەر

٢٩- الحكيم   فەرمانڕەوا، حوکمگێڕ

٣٠- العدل   دادگەر

٣١- اللطيف   نابەرهەست، وردبین
چاکەکاری پەنهان

٣٢- الخبير   شارەزا، هەواڵدەر
چی یەت زان

٣٣- الحليم   هێدی، ئارام

٣٤- العظيم   مەزن

٣٥- الغفور   گوناح پۆش

الشكور   ستایشکەر، سوپاسگوزار

٣٧- العلیّ   بەرز

٣٨- الكبير   گەورە

٣٩- الحفيظ   پارێزەر

٤٠- المقيت   بژیوگەیێن، دەستەلاتدار

٤١- الحسيب   لێپرسەرەوە

٤٢- الجليل   سیفەت بەرز

٤٣- الكريم   خاوەن ڕێز

٤٤- الرّقيب   چاودێر

٤٥- المجيب   وەلامگۆ

٤٦- الواسع   فراوان، بەبەرەوەبوو

٤٧- الحكيم   کاربەجێ، لێزان

٤٨- الودود   بەندەدۆست

٤٩- المجيد   پایەبەرز

٥٠- الباعث   زیندووکەرەوە، نێرەر

٥١- الشّهيد   ئاگادار، ئامادە، شایەد

٥٢- الحق   پایەدار، ڕاست، هەق

٥٣- الوكيل   پشت و پەنا، کارپێ سپێرراو

٥٤- القوی   بەتوانا

٥٥- المتين   بەهێز، قایم

٥٦- الولی   دۆست، یاریدەدەر

٥٧- الحميد   سوپاسکراو، شایستەی سوپاس

٥٨- المحصی   ژمێرەر

٥٩- المبدئ   بەپیداکەر

٦٠- المعيد   گێڕەرەوە

٦١- المحی   ژیێنەر

٦٢- المميت   مرێنەر

٦٣- الحی   زیندوو

٦٤- القيوم   مشووڕگێڕ، ڕاوەستاو

٦٥- الواجد   هەبوو

٦٦- الواحد   یەک

٦٧- الأحد   تاك، تەنیا

٦٨- الصمد   حەوجێ پێ بوو

٦٩- القادر   توانادار

٧٠- المقتدر   زۆر توانادار

٧١- المقدم   پێشخەر

٧٢- المؤخر   دواخەر

٧٣- الاول   یەکەمین

٧٤- الآخر   دوامین

٧٥- الظاهر   ئاشکرا، دیار

٧٦- الباطن   پەنهان، ون

٧٧- الوالی   سەرپەرشتی کەر

٧٨- المتعال   زۆر بەرز

٧٩- البر   چاکەکار

٨٠- التواب   تۆبەوەرگر

٨١- المنتقم   تۆڵەستێن

٨٢- العفو   لێبوردە

٨٣- الرؤوف   میهرەبان

٨٤- مالك الملك   خاوەن ملك

٨٥- ذو الجلال والاكرام   خاوەن پایەی بەرزو رێز

٨٦- المقسط   دادپەروەر

٨٧- الجامع   کۆکەرەوە

٨٨- الغنی   دەوڵەمەند

٨٩- المغنی   دەوڵەمەندکەر

٩٠- المانع   پێشگیری کەر، بەرگر

٩١- الضار   زیان گەیێن

٩٢- النافع   سوودگەیێن

٩٣- النور   رووناکی

٩٤- الهادی   رێ پیشاندەر

٩٥- البدیع   داهێنەر، بێ وێنە

٩٦- الباقی   هەرماو

٩٧- الوارث   میراتگر

٩٨- الرشید   کارزان، شارەزاکەر

٩٩- الصبور   ئارامگر

تێ بینی :

١- ئەم ناوانە لە فەرموودەیەك دا هاتوون كە (ترمذی) گێڕاویەتەوە .

٢- مەبەست لە (من حفظها دخل الجنة) ئەوەیە كە واتا كانیان بزانێ و بڕوایان پێ بێنی و ئەوانەش كە لەگەڵ مرۆڤ دا دەگونجێن وەك ڕەوشتێكی بەرزو پەسند لە خۆیاندا بێنیێتە دی .

٣- هەندێك لە ناوە پەسندو چاكەكانی خودا (صیغة المبالغة) یان بۆ بەكار هێنراوە وەك : الفتاح التواب الوهاب .. الخ بەڵام لەبەرئەوەی لە كوردی دا ئەم جۆرە دەربڕین (تعبیر)ە نیە من هەروا بە ئاسایی وەرم گێڕاونە سەر كوردی .

دەنا لەڕاستی دا ئەگەر مانای وشەییم ڕەچاو كردبا دەبوو بۆ (الفتاح) گوتبام زۆر زۆر زۆر ...... دەرووكەرەوە !! وە هەروەها بۆ ئەوانی دیكەش ..

(١)

بکات و لەبەری وەپارێ و هیچ ناوێکی دیکەی لێ هەڵنەدات ، هەڵبەتە ئەو ناوانەش هەر

کامێکیان درووشم و نیشانەی یەکێک لە سیفەتە تەواو و بەرزەکانی خودان ٠

٥ ـ خودا هەمووشتێکی لەسەر بنچینەی زانیاری یەکی قووڵ و بێ سنوور خوڵقاندووە

++

مرۆڤی مسوڵمان بڕوای وایە کە خودا هەرچی دروستی کردوە هەمووی لەسەر بنچینەی زانیاری

ـ یەکی قووڵ و بێ سنوور دروست کردوەو لە هیچ کام لە دروستکراوانی خوادا هیچ تەنەی

شووکی دەرزی یەش نارێکی و بێ یاسایی نابینرێ ٠ (٢)

---

(١) (ولله الاسماء الحسنى فادعوه بها وذروا الذين يلحدون فى اسمائه) الاعراف/١٨٠

وە خودا ناوی چاك و پەسندی هەن بەو ناوانە بانگی بکەن وە واز لەوانە بێنن کە لە

ناوەکانی لادەدەن و دەیان گۆڕن ٠

(٢) (ما ترى فى خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل ترى من فطور ثم ارجع البصر

كرتين ينقلب اليك البصر خاسئا وهو حسير) الملك / ٣ ، ٤

لە دروستکراوی خوادا نالێکی نابینی چاوبگێڕە بزانە هیچ کەلێن و کونان دەبینی !

دووبارە جار لەدوای جار چاوبگێڕە بەلام لەئەنجامدا چاوت بە دەرکراوی و ماندوویی

دەگەڕێتەوە لات ٠

خوێنەری خۆشەویست ئەم دەقەی سەرێ ئەنجامگیری (استنتاج) یەکی یەکجار

گرنگ و بایەخدارى لێ وەدىدێ .

ئەوێش ئەوەیە کە بە پێچەوانەى ورینەو قسەى بزرکێنراوى کەسانێکەوە کە خۆ بە بێ بڕوا و دژخوا !! پیشان دەدەن، گەشە کردن و بەرەوپێش چوونى زانیارى و پەردە لاچوونى لەسەر ڕازو نهێنییەکانى بوونەوەر و دۆزرانەوەى یاساى دەستوورەکانى سروشت نەک تەنها نابێتە هۆى بەرەو پاش چوونەوەى بیرى ئایینى (الفکر الدینى) و نەرەوبێى بڕوایى چوونى خەڵک بەڵکو بە پێچەوانەوە هەتا پتر زانیارى بەرەو پێش بچێ و زیاتر ڕازو نهێنییەکانى بوونەوەر ئاشکرابن و، یاساو دەستوورەکانى سروشت چاکتر پەییان پێ ببرێ و بدۆزرێنەوە، بیرى ئایینى - بەلام ئایینى ڕاست و نەشێوێنراو کە بەس ئیسلامە - بەگشتى و بڕوا بەخوا بوون و خواناسى بەتایبەتى زیاتر گەشە ئەکاو فراژوو دەبێ و چاکتر ڕەگ دادەکوتێ لە دڵ و دەروون و بیرو هۆشى خەڵکی دا .

دەزانى بۆ ؟!

چونکە بۆتەوەر کتێبى بینراو (کتاب منظور)ى خودایەوە جێگەى تێدا بەرکەوتنى سیفەتە بەرزو مەسندەکانى یەتى لە ویست و توانا و زانیارى و بەزەیی و ...هتد. وە ئاوێتەى تێدا دژەوشانەوەى ناوەکانییەتى .

ئنجا گومانى تێدا نیە مرۆڤ هەتا پتر بە کتێبى نووسەرێکا ئاشنا بێ، زیاتر بەبەرى کەسایەتى ئەو نووسەرەو سنیفەتەکانى ئاشنا دەبێ و چاکترى دەناسێ .

بۆ وێنە ئێمە هەتا زیاتر کتێبى (احیاء علوم الدین)ى ئیمامى غەززالی و (رسائل النور)ى (نورسى) و (فى ظلال القرآن)ى سەیید قوطب و (تفهیم القرآن)ى مەودوودى

موتاڵا بکەین و بخوێنینەوەو بتوێژینەوە، پتر پەی بە پایە بەرزی و شارەزایی ئەو ... ناودارانە دەبەین و چاکتر دەیان ناسین، خوا لە هەموویان خۆش بێ و پلەیان بەرز بکاتەوە.

ئنجا لە ڕاستی دا ڕاست بە پێچەوانەی ورێنەی بێ بڕوایانەوە، هەتا زیاتر زانیاری گەشە بکات و بوونەوەر چاکتر یاسا و دەستوورەکانی ئاشکرا بن، بیری بێ بڕوایی و کافرایەتی زیاتر پاشەکشە دەکا و بەپاشەوە دەچێتەوە!!

دەزانی بۆ؟!

چونکە بیری بێ بڕوایی بە هەموو جۆرو شێوەکانی یەوە، سەرجەم دەچێتەوە سەر یەك ئەسڵ، ئەویش ئەوەیە کە بوونەوەرو هەرچی تێیدایە، لەخۆوەو بێ هیچ کردگارو .. پەروەردگارو مشوور خۆرێك دروست بووەو بەڕێوە دەچێ!!

بە واتایەکی دی هەموو جۆرو شێوەکانی بیری بێ بڕوایی سەرجەم لەو بنچینەیەدا ... هاوبەشن و لەسەر ئەو ئەسڵە ڕێك کەوتوون، کە دروست بوون و بەڕێوەچوونی بوونەوەر سەرچاوەیەکی عاقڵانەو حەکیمانەی نیە!!

بەکوردی بوونەوەر بە ڕێکەوت و هەرەمەکی و گۆترەکاری دروست بوەو، هیچ کەس نەخشەو بەرنامەیەکی زانیاری یانەی وردو قووڵی بۆ دانەناوەو، وەك (تەلانی لابەسەلا) کەوتوتە ڕێ و، کەسیش نازانێ بۆکوێ دەچێ و پاشەڕۆژو سەرەنجامی چۆن دەبێ!!

بەڵام بەرەو پێش چوونی زانیاری (سەرلەبەری لقەکانی بەتایبەتی زانیاری یە سروشتی یەکان) و دۆزرانەوەی یاسا و دەستوورەکانی و پەردە لاچوون لەسەر ڕازو

نهێنیيە سەرسامکەرەکانی و، پەی بردن بە ڕێك و پێکی و یاسادازی یەکەی بە ئاشکراو بێ چەندو چوون ڕای دەگەیەنێ :

کە بابە ئاگادار بن بوونەوەر (تەلانی لابەلا) و گورزی (شەلم کوێوم کەس نا بوێرم) نیەو لەسەر بنچینەی زانیاری و لێزانی یەکی وردو قووڵ و حسێب کراو ڕۆنراوەو ... بەگوێرەی نەخشەو بەرنامەیەکی زانایانە بەڕێوە دەچێ !!

کەواتە ئەو ئەسڵ و بنچینەیەی کە بێ بڕوایان کردبوویان بە بناغەی بیری ~~قربوکیلنو~~ قرپۆکیان و، کۆشکی ئەفسانەیی خوا نەناسی یان لەسەر هەڵچنی بوو، نە بەردو ... نە کەستەك و نە قوروو...بەڵکو تەپاڵەش تەواو دەرنەچوو !!

جا گومانیشی تێدا نیە : کە دیواری بێ بناغە ڕاناوەستێ و، دەستبەجێ بە لاچوونو نەمانی بناغە دیواریش لەسەرڕا بۆخواری هەرەس دێنێ و هیچی بەسەر هیچەوە نامێنێ !

هەر بۆیەش خوای بێ وێنە فەرموویەتی (سنریهم ایاتنا فی الافاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق ...) فصلت / ٥٣ . واتە : لەمەودوا بەڵگەو نیشانەکانی خومانیان پیشان دەدەین لە ئاسۆیەکان - ئاسمانەکان - داو لە نەفسی خۆیان دا هەتا بۆیان ڕوون بێتەوە کە ئەو - خودا - هەقەو ڕاستە .

بێگومان ئەم ئایەتە گفت و بەڵێن و مزگێنی یەکی خۆشی تێدایە، کە ئێستا سوپاس بوخوا بەچاوی خۆمان دەیبینین . چۆن زانیاری یە سروشتی یەکان بوونە خزمەتکارو بەردەستێکی بێ فیزی بیری ئایینی و، چاکترین و بەهێزترین پاڵپشتی بیری خواناسیو درەوشاوەترین و بێ پێچ و پەناترین بەڵگەی دەستی بڕواداران .

٦ـ خوا بەرنامەو پەیڕەوێکی ناردوە تاقە بەرنامەی ڕاست و تێرو تەواوە

****

مرۆڤی مسوڵمان بڕوای وایە کە خوای بێ وێنە هەروەك چۆن نە لە زاتی دا، نە لە سیفەتەکانی دا، نە لە دروست کراوانی دا، نە لە قسەو وتارەکانی دا، کەمو کووڕی و ناتەواوی و هەڵەو پەڵەی نیەو لە هەموو لایەنێکەوە پاك و بەرزو پەسندەو هاوتای نیە ئەوش بەرنامەو پەیڕەوش کە تەواوکەری بەرنامەی گشت پێغەمبەرانەو علیهم السلام بە (١) دوایین پێغەمبەری خوای (محمد) دا صلى الله عليه وسلم ناردوویەتی تێروتەواوو (٢) پاك و بێگەردەو وەڵامگۆی هەموو پرسیارەکانی ژیانی مرۆڤەو شیفاو چارەسەری (٣)

---

(١) (وانزلنا اليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب ومهيمنا عليه ...) المائدة/ ٤٨ . وە قورئانمان بۆ لای تۆ ناردوە ڕاستی تێدایە کتێبەکانی پێشی خوای بەڕاست دەزانێ و بە سەریانەوە شاهیدو چاودێرە .

(٢) (ما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبيين) الاحزاب/ ٤٠

(٣) (اليوم اكملت لكم دينكم ..) المائدة/ ٣ . ئەمڕۆ بەرنامەکەتانم بۆ تەواو کردن .

(٤) (ونزلنا عليك الكتاب تبيانا لكل شئ وهدى ورحمة وبشرى للمسلمين) النحل/ ٨٩ وە قورئانمان ناردۆتە سەر تۆ هەموو شتێك ڕوون دەکاتەوە وە ڕێ ڕوونی و خێرو خۆشی و مژدەیە بۆ مسوڵمانان .

(١)
سەرلەبەری ئیرو گرفت و دەردو نەخۆشی یەکانیەتی و تاقە بەرنامەیەکە، کە بتوانێ سەر
(٢)
- بەرزی و بەختیاری ڕاستەقینە بۆ تاك و کومەڵ بێنێتە دی و دادگەری و یەکسانسی و
(٣)
ئازادی لەنێو کومەڵ دا بچەسپێنێ، وە تاقە بەرنامەو ڕێبازێکە کە ئینسان بتوانێ
(٤)
بەهەشتی بەرین و ڕەزامەندی خودای پێ وەدەست بێنێ .

---

(١) (قل هو للذین امنوا هدی وشفاء ..) فصلت / ٤٤ . بڵێ ئەوە ڕێنمایی و دەرمان و چارەسەرە بو ئەوانەی بڕوادارن . (وننزل من القران ما هو شفاء ورحمة للمومنین) الاسراء / ٨٢ . وە ئەوەی لە قورئانێ دەینێرینە خوارێ چارەسەرو ڕەحمیەتە بۆ بڕواداران .

(٢) (ولله العزه ولرسوله وللمومنین..) المنافقون / ٨ . وە سەربەرزی بۆ خواو بۆ پێغەمبەرەکەی و بۆ بڕوادارانە . (من عمل صالحا من ذکر او انثی وهو مومن فلنحیینه حیاة طیبة) النحل / ٩٧ . هەرکەسێك کردەوەی چاك بکات لە نێر یان لە مێ وە بڕوادار یش بێ ئەوە لە ژیانێکی خۆش و پڕ ئارامی دا دەیژیەنین .

(٣) (ان الله یامر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی ..) النحل / ٩٠ . خودا فەرمان دەکات بە دادگەری و چاکەکردن و دەستگیرۆی کردنی خزمان . (فلذلك فادع واستقم کما امرت ولا تتبع اهوائهم وقل امنت بما انزل الله من کتاب وامرت لاعدل بینکم) الشوری / ١٥ جا بانگەوازی بکە بۆ ئەوەی کە پێوترا، وە وەکو فەرمانت پێکراوە خۆت ڕاگرە وە مەکەوە دوای ئارەزووەکانیان وە بڵێ بڕوام بە هەر کتێبێك هێناوە کە خوا ناردوویەتی وە فەرمانم پێکراوە کە بە دادگەری حوکمتان لە نێوان دا بکەم .

(٤) (ان هذا القران یهدی للتی هی اقوم ویبشر المومنین الذین یعملون الصالحات ان لهم اجرا کبیرا) الاسراء / ٩ . بەراستی ئەم قورئانە ڕێنمایی مرۆڤ دەکات بۆ تەواوترین ژیان وە موژدەی پاداشتێکی گەورە دەدات بەو بڕوادارانەی کە کردەوەی چاك دەکەن .

٧- خوا هەموو کردەوەکانی ڕاست و بەجێ و حیکمەت دارن

****

مرۆڤی مسوڵمان بڕوای وایە کە هەرچی خودا بیکات و ئەنجامی بدات بێ سوودو حیکمەت نیەو مەرجیش نیە مرۆڤ پەی بە ڕازو نهێنی و حیکمەتی هەموو کردا ریێکی خوا بەرێ، کەواتە : خوای بەخشندەو تۆڵەسێنی هەروەک چۆن زاتی و سیفەتی و قسەی و بەرنامەی و دروست کراوی و ناوی، لەوپەڕی تێرو تەواوی دان و لە هەموو کەمو کوڕی یەك بەدوورن، کردا ریشی دیسان بەپێی حیکمەت و زانیاری یەکی بێ وێنەیەو .... هەموو کردەوەیەکی بەجێ یەو پڕ لە سوودو خێرو بەرژەوەندی یە (١) .

---

(١) (وعسى ان تكرهوا شيئا وهو خير لكم وعسى ان تحبوا شيئا وهو شر لكم) البقرە/ ٢١٦ . وە ڕەنگە شتێکتان بدزێ و ئەو شتە بۆتان چاك بێ وە .... ڕەنگە شتێکتان خۆش بوێ و ئەو شتە بۆتان خراپ بێت .

جا لێرەدا دەمەوێ وەڵامێکی ورد بخەمەڕوو بۆ پرسیارێك کە ڕەنگە خوتخوتەی زۆر دڵان بدات، باشە مادام کردەوەکانی خودا هەموویان لەسەر بنچینەی زانیاری و لێزانی یەکی بێ سنوورو حیکمەتێکی بالا بەڕێوە دەچن، وە لە ڕاستیشدا هەرچی لەسە بوونەوەردا ڕوو دەدات لەولایەنەوە کە بە پێی زانیاری و نەخشەو ئەندازەگیری خودا و

بەهۆی ویست و دەسەڵاتی ویەوە پەیدا دەبێ دروستکراوی ویە، بۆچی نارەزایی بەرانبەر بە هەڵوێست و ڕەفتاری ستەمکارانەی زۆرداروطاغووتە، خۆ بەخوا زانەکان دەربڕین و لێیان ڕاپەڕین و ئەو بارودۆخ و واقیعە نائیسلامی یانەی هێناویانەدی بیان گۆڕین ؟!

...... مادام ئەو ڕووداو کارەساتانە بە ویست و دەسەڵاتی خواو بەگوێرەی نەخشەو بەرنامەی خوا دێنەدی و هەر کاروکردارێکیش خوا پەسەندیی هەستی و ئەنجامی بدات ڕاست و بەجێ و حیکمەتدار بێ، چۆن بەخۆمان ڕەوا ببینین دژی واقیعێك بجەنگین کە ویست و دەسەڵاتی خوای کاربەجێ و لێزان هێناویەتە دی ؟!

لەوەڵامدا دەڵێین : هەرچەندە جێی تەرخانی ئەم جۆرە باسانە ئاڵقەی (٤) ی ئەم زنجیرەیە بەناوی (قەزاو قەدەر) بەڵام لێرەش کورتە وەڵامێکی هەر دەدەینەوە .

ڕاستە ئەم واقیعەو هەر واقیع و کاروکارەسات و ڕووداوێکی چاك یان خراپ هەن بە ویستی خوداو بەگوێرەی نەخشەو بەرنامەیەك کە خودا داینا وە دێنە دی، بەڵام هەر ئەو خودایەی کە ئەو یاسا سروشتی یانە (القوانین التکوینیە) ی داناون کە بەپێ ی وان هەموو شتێك - چاك و خراپ - دێتە دی، هەمان خوداش چەند یاسایەکی شەرعی (القوانین التشریعیە) ی داناون کە فەرمانمان پێ دەکەن ڕاپەڕین و هەر واقیعێك و هەر دیاردەیەك لەگەڵ بەرنامەو شەرعی خوادا نەگونجا لای بەرین .

ئنجا دەبێ بزانین کە ویست و ڕەزامەندی (الارادە والرضی) ی خودا مەرج نیە هەموو دەمێ پێکەوە گونجاوو پەیوەست بن، بەڵکو جاری وایە لێك دەترازێن و دژی یەکدی دەوەستن، بۆ وێنە خودا لە قورئانێ دا دەفەرموێ (مەی مەخۆنەوە) بەڵام ویستی وایە کە شەڕابخورەکان بیخۆنەوە لێرەدا ویست و ڕەزامەندی خوا لێك جوێن .

کەواتە : مەرج نیە هەر واقیعێك بە ویستی خوا دروست بوو بەپێی ڕەزامەندی ..
خوداش بێ، بەڵکو دەبێ بۆ ئەوەی دا خوا فلان واقیع یان فلان کردەوە خوا پێی ڕازی یە
یان نا ، لە بەرنامەکەی دا بۆی بگەڕێین چونکە بەرنامەو ئاینی خوا هەموو دەمێ
لەگەڵ ڕەزامەندی ی دا پێکەوە جووتن و لێك نابترازێن .
کەواتە پوختەی قسان :
لەبەر ئەوەی خودا بەدیهێنەرو پەروەردگاری هەموو شتێکە ، ناگونجێ هیچ شتێك
بەبێ ویست و توانای وی دروست بێ ، کەواتە هەرچی پەیدا دەبێ چاك و خراپ هەر
بەپێی ویستی خودا و بەهۆی توانای وی یەوەیە ، بەلام مەرج نیە هەرچی بەپێی ویستی
خودا - ویستی خوداش لەو یاساو دەستوورانەدا بەڕێوە دەچێ کە لە بوونەوەرو ...
ژیانی ئینسان دا لەکاردان - پەیدا بوو خودا لێی ڕازی بێ تاکو ئێمەش ناچار ببین
ملی بۆ کەچ بکەین و پێی ڕازی بین .
ئنجا ئەوەی خودا لەسەر ئێمەی پێویست کردوە ئەوەیە کە بەپێی ئەو یاساو
دەستوورە ئاینی و شەرعی یانە بەڕێوە بچین ، کە خودا ناردوونی و لەگەڵ ڕەزامەند
- ی و پەسندی خۆی دا لێکی بەستوون (ورضیت لكم الاسلام دینا) المائدە/ ٣ .
چونکە ئێمە دەبێ بەدوای ڕەزامەندی خوا دا وێڵ و عەودال بین ڕەزامەندی خوداش لە
شوێن کەوتنی ئەو بەرنامەیەدایە کە لێی ڕازی یەو پەسندی کردوە .
دەنا ئەگەر بمانەوێ وەدوای ویستی خوا بکەوین ئەوە پێویست بە ویستن و نەویس
- تنی ئێمە ناکا چونکە هەرچی بکەین هەر بە ویستی خودا دەیکەین و ناتوانین
لەژێر ڕکێفی ویست و دەستەلاتی وی دەربچین (وما تشاون الا ان یشاء الله ..)
التکویر/٢٩ . بەلام دەتوانین لە بەرنامەو ڕەزامەندی خودا دەرچین و لاری بین .

کەواتە :

ئێمە بۆیە رادەپەڕین بۆ گۆڕین و لابردنی ئەو واقیعانەی دژی بەرنامەی خودان چونکە خودا فەرمانی پێ کردووین و بەوە لێمان رازی دەبێ، ئنجا خوداش هەرچەندە ئەو واقیعانەی بە ویستی خۆی هێناونەدی، بەلام لەرێ ی کردەوەو ویست و هەلبژاردنێ خراپ و لەگەل شەرع و رەزامەندی خوادا نەگونجاوی خراپەکارانەوە هاتوونەدی، وە دەیەوێ بۆی بگۆڕین بە جۆرە واقیعێك کە لەگەل ئایین و رەزامەندی ی دا بگونجێن .

بە پێویستی دەزانم بۆ پتر روون بوونەوەی مەبەست پێشەکی وێنەیەك بێنینەوە - لەژیانی رۆژانەمان دا - بۆ چۆنیەتی لێك جوێ بوونی (ویست و رەزامەندی) و دوایش وێنەیەك دێنینەوە بۆ پتر ئاشکرا بوونی چەمکو مەبەستی ویستی خودا (ارادة اللة) :

وێنەی یەکەم بۆ روونکردنەوەی لێك جیایی ویست و رەزامەندی :

باپێك دوو کوڕی هەن پێیان دەلێ : روڵەکانم ئەوە بالغ بوون و لەمڕۆ بەدواوە پیاون و تەکلیفی شەرعتان لەسەرە، جا داواتان لێ دەکەم مسولمانێ چاك بن و بێ فەرمانی خواو پێغەمبەر صلی اللة علیە وسلم مەکەن، هەرکامێکتان پیاوی چاك بێ و بێ فەرمانی خوا نەکات با لە مالی من دا بمێنێتەوەو لەسەر چاومی دادەنێم ، بەلام هەرکامێکتان بێ فەرمانی و سەرەخەری بکات و رێ ی خوارو خێچ و هەلیەت و هەلدێر بگرێ، لە کوڕی خۆمی دەشۆرێنم و لەمالی خۆم وەدەرێ دەنێم ئەوە پێم گوتن پاشان نەلێن ئاگادار نەبووین و نەمانزانی !!

پاشان دوای ماوەیەك یەکیان ڕێی چاکەو خواپەرستی گرت و یەکیشیان سواری کەرێ شەیتانی بوو و نەهاتە ژێر بار، جا هەرچەندە بابەکە چەند جارێکی دیکەش ئامۆژگاری کردو ئاگاداری کردەوەو ترساندی، بەڵام فایدەی نەبوو! تا لە ئاکامدا بابەکە کوڕە بەدفەڕەکەی لە ماڵێ وەدەرنا و خوێڕی کردو بڕو بەخێرهاتی!!

جا با سەرنج بدەین!

بێگومان هەم مانەوەی کوڕە گوێ ڕایەڵو مسوڵمانەکەو هەم دەرکران و خوێڕی کرانی کوڕە بەدفەڕو لاسارەکەش هەردووکیان بە ویستی بابەکە هاتنەدی، بەڵام دیارە کە بابە - کە هەرچەندە لە مانەوەی کوڕە چاکەکەدا ڕەزامەندی هەبوو بەڵام لە دەرکرانی کوڕە بەدکارەکەدا ڕەزامەندی نەبوو، واتە مانەوەی کوڕە چاکەکەی پێ خۆش بوو بەڵام خوێڕی کرانی کوڕە بەدەکەی پێ خۆش نەبوو کەواتە: ڕاستە جاری وایە ئینسان شتێك دەکات و ویستی لەسەر پەیدا بوونی شتێکە بەڵام پێی خۆش نیەو لێی ڕازی نیە.

ئێستاش پێم وایە تا ئەندازەیەکی چاك چۆنیەتی لێك جوێ بوونی ویست و ڕەزامەندی خودا ڕوون بووە. ئنجا بچینە سەر وێنەی دووەم:

__وێنەی دووەم__ بۆ ڕوونکردنەوەی چەمك و واتای ویستی خودا:

دەتوانین ویست (ئارادە)ی خودا سبحانە وتعالی وە ئاوی کانی یەك بچوێنین کە ئاوێکی سپی و ساف و بێ ڕەنگ و بێ تام و بۆنە، دوو کەس دەچنە سەر ئەو کانی یەو یەکێکیان هەندێك ئاوی لێ هەڵدێنجێ و دەیکاتە نێو سوراحی یەکەوە(

ئەندا زەیەك شەكرو شەربەت و لیمۆندزی لەگەڵ تێكەڵ دەكات و شەربەتێكی شیرین و ...
بەتام و چێژی لێ دروست دەكات، ئەوی دیكەشیان هەر لە هەمان كانی هەندێك ئاو
هەڵدێنجی و لە گۆزەیەكی دەكاو پاشان مستێك خۆڵی تێ دەكات و ئاوی نێو گۆزەكە
دەكاتە ئاوێكی قوڕاوو پیس و نابەرچاو .

بێگومان: هەم شەربەتە شیرین و جوان و بۆن خوشەكەو هەم ئاوە قوڕاوو لیڵو
تام و بۆن ناخۆشەكەش ، هەردووكیان لە ئاوی كانی یە سپی و ساف و ڕوونەكە
هەڵهێنجرا بوون ، بەڵام ئی یەكەمیان بەهۆی دەستكاری و بەكارهێنانی چاكەوە ..
شەربەتی لە ئاوی كانی یەكە ڕەخساندو ئی دووەمیشیان بەهۆی دەست تێ وەردان و
خراپ بەكارهێنانەوە قوڕاوی لێ فەراهەم هێنا ، كەواتە ئاوی كانی یەكە لە ئەسڵ دا
سپی و ساف و بێ ڕەنگ و بێ تام و بۆن بوو ، بەڵام بە ویست و هەڵبژاردن و كردەوەی دوو
كەسەكە بەشێكی شەربەتی لێ دروست بوو و تام و بۆن و ڕەنگێكی چاكی گرتەوە ....
بەشێكیشی قوڕاوی لێ دروست بوو و تام و بۆن و ڕەنگێكی بەدو خراپی پێوەنووسا .

دەجا ئیرادەی خوداش بەهەمان شێوە :

خودا ویستی خۆی كردوتە یاریدەدەری هەموو كەس، ئنجا ئایا ئەو كەسانە بە
ویست و هەڵبژاردنی خۆیان تام و بۆن و ڕەنگی چاك لەگەڵ ویستی خوا لێك دەدەن و..
كارو ڕەفتارو واقیعی چاك و مسوڵمانانە دەڕەخسێنن، یان بە پێچەوانەوە تام و بۆن و
ڕەنگی بەدی لەگەڵ لێك دەدەن و كردارو ئاكارو بارودۆخی خراپ و نامسوڵمانانە پەیدا
دەكەن ئەوە عایدی خۆیانەو دەكەوێتەوە ئەستوی خۆیان .

ئنجا لەبەر ئەوەی خودا كوفرو خراپەی بەدڵ نیەو لێی ڕازی نیە لەسۆنگەی ئەوەوە
كە بە ویست و هەڵبژاردنی تاوانباران و تام و ڕەنگ و بۆنی خراپ و بەدی تاوانان ...
هاتۆتەدی وەك فەرموویەتی :(..ان اللە لایرضی لعبادە الكفر..) الزمر/ ٧ .

واته ؛ بێگومان خوا کوفری پێ پەسند نیە - و پێ ی ڕازی نیە - بۆ بەندەکانی ٠

لەسۆنگەی ئەوەوە ، خوا فەرمانمان پێ دەکات کە ئەو واقیع و بارودۆخ و ئاکارو کردارە دزێوو خراپانە بگۆڕین و هەوڵ دەین بە ویست و هەڵبژاردنێکی لەگەڵ بەرنامەو ڕەزامەندی خودا دا گونجاو واقیع و بارودۆخ و ئاکارو ڕەفتارێك بێنینە ٠٠٠ کایەوە کە خودا پیی ڕازی بێ و تامو بۆن و ڕەنگیان لە ئاوی ساف و بێگەردی کانیاوی ویستی خودادا بێنینەدی ، کە لەگەڵ بەرنامەو یاسا شەرعی یە پەسندەکانی خوادا ٠٠ بگونجێن ، بۆ ئەوەی هەم ویست و ڕەزامەندی خوداو هەم ویستی ئێمەو ڕەزامەندی خودا پێکەوە گونجاو بن و دژو پێچەوانەی یەکدی نەبن ، وەك خـــــودا فەرموویەتی ؛ (٠٠وان تشکروا یرضه لکم ٠٠) الزمر / ٧ ٠ واتە ؛

وە ئەگەر سوپاسی خوا بکەن - و بەندەی چاك و بەئەمەگ بن - خوا بۆتان پەسند دەکاو لێتان ڕازی دەبێ ، هەڵبەتە ڕەزامەندی خوداش گەورەترین مەبەستی مرۆڤــــی خواناس و بەرزترین لوتکەی ئاوات و ئامانجیەتی وەك خودا فەرموویەتی ؛

(٠٠ورضوان من الله اکبر ذلك هو الفوز العظیم) التوبە / ٧٢ ٠

واتە ؛ وە ڕەزامەندی یەك لەلایەن خواوە گەورەترە - لە هەموو شتێك - هەر ئەوش بردنەوەی گەورەیە ٠

٨- خوا نەدانبەگەورەو بچووک کەس بە یەک چاو سەیر دەکاو پلەو ئیمتیازی نەداوەتە کەس

****

مرۆڤی مسولمان بڕوای وایە کە خودا بە یەک چاو سەیری مرۆڤەکان دەکاو هیچ پلەو پایەو ئیمتیازێکی نەداوەتە هیچ ئینسان (١) و هیچ نەتەوەو رەگەزو چین و توێژو خێڵ و تیرەو بنەماڵەیەک بەسەر باقی خەڵکی دا (٢) وەک جوولەکەکان دەیانگوت و دەیڵێن و باقی رەگەزو نەتەوەو تیرەو وەجاخ و چین پەرستەکان دەیڵێن. تاقە سەنگی مەحەک و پێوەرو تەرازووی خەڵک پێوان و هەڵسەنگاندنیش لەلای خوا بریتیە لە مسولمانەتی و تەقواو پارێزەوە (٣) هیچ کام لە پارەو سامان و دەسەڵات و رەنگ و زمان و رەگەزو وەجاخ ناگونجێ بکرێنە پێوەرو تەرازووی گەورەو بچووکی و گرانی و سووکی مرۆڤەکان.

---

(١) (یا ایها الناس) الحج/١ . (یا بنی ادم) یس/٦٠ . (یا ایها الانسان) الانفطار/٦ . ئەی خەڵکینە!... ئەی وەچەی ئادەم!... ئەی ئینسان!

(٢) (یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر وانثی..) الحجرات/ ١٣ . ئەی خەڵکینە ئێوەمان لە نێر (ئادەم) و مێ (حەووا) یەک دروست کردووە.

(٣) (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) الحجرات/ ١٣ . بەراستی بەڕێزترتان لەلای خوا - واتە لە تەرازووی بەرنامەکەیدا - پارێزکارترتانە . (ان الله تعالی اذهب عنکم عُبیة الجاهلیه وفخریتها بالاباء انما هو مومن تقی وفاجر شقی الناس بنوا ادم وادم خلق من تراب) رواه ابو داوود والترمذی . واتە خوای بەرز فیزو دەماری نەفامی و خۆهەڵدانەوە بە باب و باپیرانی لە ئێوەدا لابردوە، بەس دووکەس هەن بڕوادارێکی پارێزکار، بەدکارێکی تاوانبار، خەڵک وەچەی ئادەمن و ئادەمیش لە گڵ دروستبوە.

(الناس مستوون کاسنان المشط لیس لاحد فضل علی احد الا بتقوی الله) اخرجه الدیلمی عن انس . واتە خەڵک وەک دەندانەکانی شانە یەکسانن کەس لە کەس گەورەتر نیە مەگەر بە زیاتر پارێزکردن لە خوا.

٩- خوا ڕێزی لە مرۆڤ گرتوەو خۆشی دەوێ و بە جێنشینی خوی پەسندی کردوە

****

مرۆڤی مسولمان بڕوای وایە کە خودا جل جلالە ئینسانی کردووە بە جێگری خۆی لەسەر زەوی و ڕیزی لێ گرتوەو خۆشی دەوێ[1]،[2] نەك وەك جوو و دیانەکان دەڵێن کە پێیان وایە خوا دانووی لەگەڵ ئینسان دا ناکولێ و ڕقی لێ یەتی و دوژمنایەتی کۆنیشیان پێکەوە هەیەو، هەر مرۆڤێك کە لە دایك دەبێ بە تاوانباری و شەرمەزاری لە دایك دەبێو ئەو تاوانەی کە کاتی خۆی (ئادەم) کردی بەلایەکە لە ئەستۆی هەموو مرۆڤێك دایەو[3] لەسێدارەدرانی عیساش علیه السلام بۆ سڕینەوەی ئەو تاوانە بووە![4]

---

(١) (هو الذی جعلکم خلائف فی الارض) فاطر/٣٩ . ئەوخوایەی لەسەرزەویگێڕاونی بە جێ نشینن .

(٢) (ولقد کرمنا بنی آدم) الاسراء/٧٠ . وە ڕێزمان لە وەچەی ئادەم گرتوە . (وهو الغفور الودود) البروج/١٤ . وە ئەو لێبوردەیەو بەندەکانی خۆی خۆش دەوێ .

(٣) هەرکەسێك سەرنجێکی سەرپێی لە تەورات و ئینجیل بدات شایەدی ڕاستی ی ئەم قسانە دەبینێ . (بێگومان تەورات و ئینجیلی دەست کاری کراوو گۆڕدراو) .

(٤) دیانەکان بڕوایان وایە کە عیسا علیه السلام کاتی خۆی بە دەستی جوولەکەکان گیراوەو لە قەنارە دراوە، هەڵبەتە قورئان ئەم قسەیەی وەدرۆ خستۆتەوەو فەرموویەتی (وما قتلوه وما صلبوه ولکن شبه لهم) النساء/ ١٥٧ . واتە: وە جووەکان عیسایان نەکوشتووەو لەداریان نەداوە، بەڵکو وێنەی ویان لێ براوەتە سەر یەکێکی دیکە . جا دیانەکان دەڵێن خوا بۆیە کوڕی خۆی بە لەدار دان دا تا ببێتە قوچی قوربانی بۆ مرۆڤایەتی و ئەو تاوانەی ئادەم کردی بیسڕێتەوە .

وە نەك وەك ئەفسانەكانی یۆنانی و ئیغریقی گومان دەبەن گوایە خوا زۆر لە خوای
ئاگر (زیوس) تووڕە بووە چونكە ئاگری لە خوا دزیوەو داویەتە دەست ئینسان !! (١)

---

(١) لەڕاستی دا یەكێك لە هۆیە بنەڕەتی یەكانی بەرەو بێ بڕوایی و بێ دینی چوونی ولاتە ئەوروپایی یەكان: ئەوە بوو كە كتێبە ئایینی یەكانی وەك (تەورات، ئینجیل، زەبوور) بەهۆی گۆڕان و دەستكاری كرانەوە، تێڕوانین و بیرو بۆچوونی سەیرو سەمەرەو ناماقووڵیان تێدا بوون دەربارەی خودا، بۆ وێنە تەوراتی ئێستا لە بەشی دووەمی (سفر تكوین) دا ئاوا باسی هۆو چۆنیەتی دەركرانی ئادەم لە بەهەشتێ دەكات: ((ئنجا خودا لە گڵی زەوی ئادەمی دروست كردو بای ژیانی بە مێشكی دا .. كردو ئادەم گیانی هاتە بەر. وە خودا هەموو جۆرە درەختێكی جوان و بەتامی لە زەوی دا ڕواند، وە درەختی (ژیان) ی لە نێوەڕاستی باغدا و درەختی (زانینی چاك و خراپ) یش ... وە خودا فەرمانی بە ئادەم كرد كە بۆت هەیە لە تێكرای .... درەختانی باغ بخۆی بەڵام لە درەختی (زانینی چاك و خراپ) مەخۆ چونكە لەو ڕۆژەی دا كە لێی دەخۆی شایستەی مردنێ دەبی ! ......))

وە لە بەشی سێ یەمی (سفر تكوین) دا گوتراوە: ((وە دەنگی خودایان بیست كە لە دەمی بەرەبەیان دا لەنێو باغی دا گۆڕانی دەگوت ! وە ئادەمو هاوسەرەكەی لە نێو درەختانی باغەكەدا خۆیان لەخوا شاردەوە ! وە خودا بانگی ئادەمی كردو پێی گوت لەكوێ ی ؟ ئەویش وەلامی دایەوە كە لەنێو باغی دا دەنگی تۆم بیست و ترسام چونكە ڕووتم لەبەر ئەوە خۆم حەشاردا .

www,alibapir.net

وە خودا پێی گوت : کێ بەتۆی گوتوە کە رووتی؟ ئایا لەو درەختەی کە پێم گوتبوو لێی مەخۆ خواردت؟! وە ئادەم گوتی ئەو ژنەی کە دا بووت بەمن ئەو لەو درەختەی دامێو خواردم !

وە خودا گوتی ئێستا کە ئادەم بەهۆی (زانینی چاك و خراپ) ەوە وەك یەکێك لە ئێمەی لێ هاتوە ، جا نەوەك دەستی خۆی درێژ بکات و لە (درەختی ژیان) یش بچنێ و بخوات و بۆ هەمیشە بژیەت ! ئنجا لەپاشان خودا ئەوی لە باغی (عدن) دەرکرد بۆ ئەوەی لەو زەوی یەدا کە ئەوی لێ دروست کردوە جوتیاری بکات ...!))

جا ئێستا با سەرنج لەم داستانە ئەفسانەیی یەی تەوراتی دەستکاری کراو (محرّف) بدەین دا خوا چەند تێروانینی هەڵەو خوارو خێچی دەربارەی خودا تێدان :

١- درۆ پاڵدانە لای خوا ، چونکە خودا بە ئادەمی گوت ئەگەر لە فلان درەخت بخۆی ... دەمری، کەچی لێشی خواردو نەشمرد !!

٢- رژدی پاڵدانە لای خوا ، چونکە خودا حەزی نەکرد ئادەم و حەووا لە درەختی زانیاری و ژیان بخۆن ، نەوەك زانا ببن و ژیانی هەمیشەیی وەدەست بێنن !!!

٣- حەسوودی پاڵدانە لای خوا وەك دەبینین خودا بەهۆی زانیاربوونی ئادەمەوە حەسوودی پێ بردووەو لە بەهەشتێ دەری کردوە !

٤- جەستە پاڵدانە لای خوا ، وەك دەڵێ : لەدەمی بەرەبەیاندا گۆرانی دەگوت !!

٥- بێ ئاگایی و نەزانی پاڵدانە لای خوا ، چونکە دەڵێ : بانگی ئادەمی کرد لەکوێ ی؟!

کەواتە دەبێ چ گلەیی یەك لە بابا یەکی زاناو ژیر بکرێ لە ئایینێکی ئاوا برەویێتەوەو ملی بیابانی بێ دینی بگرێ ؟!

ئنجا با سەرنجی قورئانی بەهێزو پیرۆز بدەین دا خوا پەیوەندی نێوان خوداو ئادەم چۆن باس دەکات !!

((واذ قال ربك للملائكه انى جاعل فى الارض خليفه، قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك قال انى اعلم ما لا تعلمون، وعلم آدم الاسماء كلها ثم عرضهم على الملائكه فقال انبئونى باسماء هؤلاء ان كنتم صادقين قالوا سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم - قال يا آدم انبئهم باسمائهم فلما انبئهم باسمائهم قال الم اقل انى اعلم غيب السموات والارض ... واعلم ما تبدون وما كنتم تكتمون؟ واذ قلنا للملائكه اسجدوا لادم فسجدوا ...))

البقره/ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤-٠ واته :

کاتێك پەروەردگارت بە فریشتانی فەرموو من جێگرێك لە زەوی دا دادەنێم، گوتیان ئایا کەسێکی تیدا - بە جێگر - دەگێڕی کە خراپەی تێدا دەکا و خوێنی دەڕێژێ؟ لە حالێکدا کە ئێمە لەگەڵ سوپاس کردنت دا بە پاکت دەگرین و بێ پەلەییت رادەگەیەنین ؟ فەرمووی ئەوەی من دەیزانم ئێوە نایزانن ٠ وە هەموو ناوەکانی فێری ئادەم کرد، دوایی ناوبراوە - کانی لەسەر فریشتان ڕانواندن، فەرمووی ناوی ئەوانەم پێ بلێن ئەگەر ڕاست گۆن ٠ گوتیان تۆ پاکی ئێمە هیچ زانیاری یەکمان نیە مەگەر ئەوەی تۆ فێرمان بکەی، بێگومان تۆ زانای کاربەجێ ی ٠ فەرمووی هۆ ئادەم ناوەکانیان یان پێ بلێ جا کاتێك ناوەکانیانی پێ گوتن، فەرمووی ئەدی پێم نەگوتن من نهێنی ئاسمانەکان و زەوی دەزانم و ئەوەی دەری دەبڕن و پەنهانی دەکەن دەیزانم ! وە کاتێك بە فریشتانمان گوت کڕنووش - ی ڕێزگرتن - بەرن بو ئادەم، دەستبەجێ کڕنووشیان برد ٠٠٠

وەك دەبینین :

١- خودا ئادەم بە جێنشینی خۆی لەقەڵەم دەدات ، دیارە جێگریش دەبێ خاوەنی ئەوپەڕی ڕێزو خۆشەویستی و متمانەو باوەڕی (جێدار) ەکەی بێ ، دەنا لە جێی خۆی داینانێ .

٢- خودا زانیاربوونی ئادەم دەکاتە بەڵگەی شایستەبوونی ئادەم بۆ جێگرایەتی ،

٣- دوای خستنەڕووی زانیاری و شارەزایی ئادەم فەرمانی بە فریشتان کردوە کە کڕنووش ـی ڕێزگرتن ـی بۆ بەرن .

کەواتە لە ڕوانگەی قورئانەوە زانایی ئادەم نەك هەر هۆی بوغزێنران و لەبەهەشت دەرکرانی نەبووە لەلایەن خوداوە بەڵکو ڕاست بە بەراوەژووەوە تاقە هۆی ڕێز لێ گیران و بە کەڵکی جێگرایەتی هاتنی ئادەم ئەوەیە کە زانیاری یەکی هەبوە فریشتان شکیان نەبردوە .

١٠ـ خوا هیچ دەلاڵ و واسطەیەکی لەنێوان خوّی و بەندەکانی دا دانەناوە
****
مرۆڤی مسولمان بڕوای وایە کە مروڤ بۆ ئەوەی گفت و گۆو ڕازو نیازی بەندایەتی لەگەڵ خوادا بکات و لێی وەپاڕێ و بیپەرستێ و داوای لێ بکات هەیچ جۆرە دەلاڵ و واسطەیەك نیە کە لەنێوان خوا و مرۆڤدا هەبێ، بە پێچەوانەی ئەفسانەکانی کلێسایی و بیری پووچی بت پەرستی بە هەموو شێوەکانی یەوە، کە پێیان وایە مروڤ ڕێی ناکەوێ یەکسەر بچێتە خزمەت خوداو دەبێ هەوو وەسیلەیەك لەنێوانیدا هەبێ کە ببێتە ئامراز پەیوەندی نێوان خوا و بەندە (١) بەڵکو مروڤی مسولمان بڕوای وایە کە دەتوانێ یەکسەر لەهەر کات و شوێنێکدا حەز بکات بەبێ پەردە لەگەڵ خوادا بدوێ و بیپەرستێ و لەبەری وەپاڕێ و داوای لێ بکات . (٢)

---

(١) (والذین اتخذوا من دونه اولیاء ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی) الزمر/ ٣ .
وە ئەوانەی کە بێجگە لە خوا چەند شتێکی دیکەیان کردۆتە خوای خۆیان ـ دەڵێن ـ لەبەر ئەوە دەیانپەرستین کە لە خوامان نزیك بخەنەوە .

(٢) (واذا سالك عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوه الداع اذا دعان ..) البقره/ ١٨٦ .
وە ئەگەر بەندەکانم دەربارەی من پرسیاریان لێ کردی ئەوە من نیزیکم وەلامی داوای دووعاکەر دەدەمەوە هەرکاتێك بانگم بکات .

١١- خوا خاوەنی ڕۆژی سزا و پاداشتەو بەبێ ڕێ دانی وی تکا و ڕەجا بۆ کەس نیە

****

مرۆڤی مسولمان بڕوای وایە کە خودا خاوەنو گەورەو فەرمانڕەوای ڕۆژی سزا و ... پاداشتەو (١) ئەگەر لە دنیادا خودا گەورەیی و سەروەری ی خۆی خستوتە ژێر پەردەی نەدیترانەوە، لەو ڕۆژەی دا بێ پەردە دەردەکەوێ، (٢) وە لەورۆژەی هیچ کەس ناتوانێ تکا و ڕەجا بۆ هیچ کەس بکات هەرچەندە یەکجار بەڕێزو پایەبەرز بێ، مەگەر خوا فەرمان بکا و ڕەزا مەندی لەسەربێ (٣) ئنجا خودای دادگەریش ڕای گەیاندوە کە ڕێ نـــادات

---

(١) (مالك يوم الدين) الفاتحه/٤ . خاوەنی ڕۆژی سزا و پاداشتە .

(٢) (لمن الملك اليوم؟ لله الواحد القهار ..) / المومن / ١٦ .
ئەمرۆ دەستەلات ئی کێ یە؟ ئی خوای تاکی زاڵ و گەردن کەچکەرە .

(٣) (من ذا الذي يشفع عنده الا باذنه ...) البقره/٢٥٥ .
کێ یە ئەو کەسەی تکا لەلای وی - خوا - بکات مەگەر بە فەرمانی وی !!
(يوم يقوم الروح والملائكه صفا لا يتكلمون الا من اذن له الرحمن وقال صوابا) النباء /٣٨ .
.. ئەو ڕۆژەی کە جوبرائیل و فریشتەکان ڕا دەوەستن قسە ناکەن مەگەر ئەوەیان کە خوای میهرەبان ڕێ ی بدات و قسەی پەسندیش بکات .

تکا (شفاعة) بۆ کەس بکری مەگەر بەو تکایەی کە فەرمانبەرو چاکەکار بووبێ و جێی

ڕەزامەندی خوا بووبێ (١) ، کەواتە ئەوانەی گوێ نادەنە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی

خوا و پێغەمبەرو صلی الله علیه وسلم یەتەما تکاو ڕەجای پێغەمبەر صلی الله علیه

وسلم یان فلان و فیسار شێخ بشتێندیان لێ کردوتەوەو دەستیان لێ وەبن سەری داون یا

سوور بزانن خراپ حالێ بوون و پیس بەسەهوو چوون (٢) .

---

(١) (ولا یشفعون الا لمن ارتضى ..) الانبیاء / ٢٨ .
وە - فریشتەکان - بۆکەس تکا و ڕەجا ناکەن مەگەر بۆکەسێک کە خودا لێی ڕازی بێ .

(٢) (الکیس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى
على الله) رواه الترمذی .

واتە : ژیرو وریا ئەو کەسەیە کە لێپرسینەوە لەگەڵ نەفسی خۆی دا بکات وە بۆ پاش
مردنی کار بکات ، وە بەستەزمان کەسێکە کە نەفسی وەدوای ئارەزووەکانی دەخا ئەو
خۆزگەی بێ جێ لەخوا دەخوازێ .

ئەنجام و بەرهەمی ئەم جۆرە بڕوا و خواناسینە

+++

هەروەك چۆن ماتنەدەرەوەی تیشك و ڕووناكی لە دەرگا و پەنجەرەكانی ژوورێكەوە كە چرایەكی تێدا هەڵكراوە، میوە دەركردنی درەختێكی بەردار كە لە زەوی یەكسی بەپیت دا نێژراوە، ئەنجامێكی ئاسایی و بەرهەمێكی سروشتی و چاوەڕوان كراوە، بەهەمان شێوەش پەیدابوونی كردەوەو ڕەفتاری چاك و پەسندو جم و جووڵ و چالاكی مسوڵمانانە لەكەسێك دا كە بڕوا و خواناسینی لەدڵ دا دامەزراوە ئەنجام و بەرهەمێكی سروشتی و چاوەڕێ كراوە . هەربۆیەش دەبینین وشەی (العمل الصالح) كردوەی چاك (٦٢) جاران لەگەڵ وشەی (إیمان) دا لە قورئانێ دا دووبارە بۆتەوە .

جا بێگومان بڕوا بەخوابوون لە سەرلەبەری ژیانی تاكی و كۆمەڵی ئینسان دا پەرێزو شوێنەواری هەیە ، بەڵام ئەوەی ئێمە لیرەدا دەمانەوێ لێی بكۆڵینەوە ، بریتیە لە پەرێزو شوێنەواری بڕوا بەخوابوون و خواناسی بەس لە لایەنی پەیوەندی نێوان خودا و ئینسانەوە واتە ئایا مروڤێك بەوجۆرەی كە لە (١١) خاڵی ڕابردوودا باسمان كرد بڕوای بە خودا هەبێ و خوا بناسێ هەڵوێستی سەبارەت بەخوا چ دەبێ و پەیوەندی لەگەڵ خوادا چۆن دەبێ؟!

جا ئێمە ئەوە لە (٥) خاڵان دا ئەو مەسەلەیە دەخەینەڕوو :

١- یەکلابوونەوە بۆ خوا لە پەرستن دا :

بەڵێ یەکەمین ئەنجام و بەرهەمی بڕوا بەخوا بوون و خوا ناسینی تێروتەواو ئەوەیە کە ئینسان لە بەندایەتی و گەردن کەچی و پەرستن (عبادە) دا بۆخوا یەکلا دەبێتەوەو بەخۆی ڕەوا نابینێ بێجگە لەوی بەندەی کەسی دیکە بێت و ڕووی دڵی لە قیبلەیەکی دیکە بێت چونکە (معبود) و (معشوق) بە ئەندازەی تێروتەواوی (کمال) یان پەرستران (معبودیە) و خۆشویستران (محبوبیە) یان لە دڵی پەرستار (عابد) و ئەویندار (عاشق)دا پەیدا دەبێ و سەقامگیر دەبێ جا بێگومان خوداش سبحانە وتعالی (ولە المثل الاعلی) لەوپەڕی سیفەت بەرزی و ئاکار پەسەندی دایەو مادام واش بێ جێی خۆیەتی هەرکەسێك خۆی بە بەندەو پەرستاری وی زانی خۆی بۆ یەکلاو ساغ بکاتەوەو بەشی کەسی دیکە بەخۆیەوە نەهێڵێ، وەك خوای بێ هاوتا فەرموویەتی :(فاعبد اللّە مخلصاً لە الدین ‥) الزمر/ ٢ . واتە : جا خوا بپەرستەو گەردن کەچێتی بۆ ساغ بکەوە ‥

هەڵبەتە چەمکی (عبادە) یش بەس لە جوغزی نوێژو ڕۆژوو و دیکرو پاڕانەوەدا کورت هەڵنایەت و یەکجار بەرین و فراوانە، وەك خودا لە سوورەتی یوسف دا فەرموویەتی:

(إن الحکم إلا للە أمر ألا تعبدوا إلا إیاە ذلك الدین القیم) یوسف / ٤٠ .

واته : فەرمانڕەوایەتی بەس ئی خوایە ، فەرمانی کردوە کە جگە لەوی کەس نەپەرستن ئەوەیە ئایینی ڕاستو تەواو .

وەك دەبینین پاش باسکردنی فەرمانڕەوایەتی (حاکمیە) و کورتەهەڵێنانی لە خوادا باسی پەرستنی خوا دێنێتە پێش . کەواتە مەسەلەی حوکمو فەرمانڕەوایەتیش هەر بەشێکە لە پەرستن (عبادە) ی خوادا .

بەڵێ جا یەکەمین بەرهەمو ئەنجامی خوا ناسینی تەواو بریتیە لە یەکلابوونەوەو ساغ بوونەوەی مرۆڤ لە گەردن کەچی و بەندایەتی و فەرمانبەری دا بۆ خوا ، لە هەموو لایەنەکانی ژیانی تاکی و کومەڵی دا . ئنجا کە وای کرد ئەوە ئەو ئامانج و مەبەستەی هێناوەتەدی کە خودا مرۆڤی بۆ خوڵقاندوە ، وەك دەفەرموێ :(وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون) الذاريات/ ٥٦ .

واتە : وە جندو مرۆڤم دروست نەکردوە مەگەر بۆ پەرستنی خۆم .

هەڵبەتە بەس دوای ئەو جۆرە بەندایەتی و فەرمانبەری یە هەمە لایەنەیە گوتیشمان ئەو قسەیەی بابای نوێژکەر وەڕاست دەگەڕێ کە دەڵێ (اياك نعبد) ... بەس ئەتۆ دەپەرستین .

ك- پاڕانەوەو داواكردن بەس لە خوا

دووەمین ئەنجام و بەرهەمی بڕوا بەخوابوون و خواناسینی تەواو و ساغ، بریتیە لەوەی..
كە مرۆڤ بێجگە لە خوای میهرەبان و وەڵامگۆ دەستی پاڕانەوەو كڕووزانەوە بۆلای كەسی تر بەرز نەكاتەوەو بۆ ئەو شتانەی كە بێجگە لەخوا لە دەستی كەس نایەن جگە لەخوا داوا لەكەس نەكات و ڕووی تیا نەكات و مەبەستی بەس لەخوا بێ و لە بەدەنگەوەهاتن و وەڵامدانەوەشی پشت ئەستوورو دڵنیا بێ، خوداش فەرموویەتی: (.. فلا تدعوا مع الله أحدا ..) الجن/١٨
واتە: جا وێڕای خوا لەكەس مەپاڕێنەوە.

پێغەمبەریش صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی: (من أحب أن یكون أقوی الناس فلیتوكل علی الله..) رواه ابن أبی حاتم. واتە:
كێ حەزدەكات بەهێزترین كەس بێ با پشت بەخوا ببەستێ.

هەڵبەتە كەسێكیش بەراستی خوای ناسیبێ و بزانێ كە مردن و ژیان و قازانج و زیان و خۆشی و ناخۆشی و ساغی و نەساغی و دەوڵەمەندی و هەژاری و... هتد لەبەردەستی خوادایەو هیچ شتێك بێ ویستی وی پەیدا نابێ و گۆڕانی بەسەردا نایەت بەخۆی ڕەوا نابینێ بێجگە لەخوا لەبەر كەس بپاڕێتەوەو لەدەرگای كەس بدات و لەكەس داوای هیچ شتێك بكات.

ئنجا هەرکاتێکیش مرۆڤ ئاوا بوو ئەوکاتە دەتوانێ بڵێ لە گوتنی (وایاك نستعين) دا راستم کردوەو بەس یارمەتی و کومەکیم لەخوا خواستوە .

٣ـ لە هەموو شتێك پتر خوشویستنی خوا :

بەڵێ یەکی دیکە لە ئەنجام و بەرهەمە مسوگەرو سروشتی یەکانی خواناسین و بڕوا بەخوا بوونی تەواو، ئەوەیە کە مرۆڤ لەئەنجامی ئاشنا بوونی بە سیفەت بەرزی و ئاکارپەسندی وە بێ هاوتایی و تەواوی ی خودا دا لە هەموو کەس و هەموو شتێکی خۆشتر بوێ، چونکە بەدەردی ئیمامی غەزالی دەڵێ : دوو شت دەبنە هوی خۆشویسترانی هەرکەسێك یەکەم : ئەوە کە ئەو ئینسانە لە زاتی خۆی دا تێروتەواو بووبێ یان لە سیفەتێکی بەرزو پەسند دا زۆر تەواو بووبێ . وەك جوانی ، ئازایەتی ، بەخشندەیی، زانیاری بێ ئەوەی تۆ لەوکەسەوە بەهرەو سوودێکت پێ گەیبێ بۆ وێنە : هەموو کەس یوسفی لەبەر جوانی و داوێن پاکی و ئیمامی عەلی لەبەر ئازایەتی و حاتەمی لەبەر بەخشندەیی خۆش دەوێ، بێ ئەوەی لەوانەوە قازانجێکی ماددی پێ برابێ .

دووەم : ئەوەیە کە ئەو ئینسانە خێروچاکەو بەرژەوەندی یەکی لێ هەڵوەری بێ و قازانجێکی

بۆتۆ هەبوویە، جا بێگومان خوای بێ وێنە هەم بۆخۆی لە زاتی خۆی دا خاوەنی هەمووسیفەتێکی بەرزو پەسندو جاکە، وە هەم هەرچی چاکەو خێروخۆشی و نازو نیعمەت هەیە لەویەوە بە ئێمەو غەیری ئێمەش دەگات، بەکوردی خودا هەم تەواو (کامل) ە و هەم تەواوکەر (مکمل) ە . کەواتە جێی خۆیەتی لە هەموو شتێك و هەموو کەس زیاتر خۆش بویستری.

بۆیەش خوای خۆشەویست فەرموویەتی : (والذین آمنوا أشد حبا للە..) البقرە/ ١٦٥ .

واتە : وە ئەوانەی بروایان هێناوە خوایان خۆشتر دەوێ ..

پێغەمبەریش صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی : (ثلاث من کن فیە وجد بهن حلاوە الایمان : أن یکون اللە ورسولە أحب الیە مما سواهما ..) متفق علیە .

واتە : سێ خەسلەت لەهەر کەسێك دا هەبن ئەوە شیرنایەتی بروای پێ دەستگیر کردوون

- یەکەم - کە خوداو پێغەمبەرەکەی لە غەیری وان خوشتر بوێن ..

٤- لە هەموو شتێك زیاتر ترس و سام هەبوون سەبارەت بەخوا :

یەکی دیکە لە ئەنجام و بەرهەمە سروشتی یەکانی بروا بەخوابوون و خواناسین ئەوەیە کە ئینسان لە هەموو شتێك و هەموو کەس پتر لەخوا دەترسێ و سامی لێ دەکات هەڵبەتە کەسێك بەراستی خوا بناسێ و بزانی چەند دەستەڵاتدارو بە

با كەو چەند مەزن و بەرێزەو چەند بەساو ھەیبەتە ، حەتمەن لێی دەترسێ و سامی لێ دەكات

چونكە دەزانێ كە تاوان ھەرچەندە گچكەش بێ بەلام لەو رووەوە كە بەرانبەر سەرپێچـــی

ئەو زاتە مەزنەی تێدایە ھەر گەورەو بێرەزایە ؟ جا بێگومان ئەو تاوانە دەبێتە مایەی

ترسان و شەرمەزاری بەندە بەرانبەر بە خودا . ھەربۆیەش خودا فەرموویەتی :(انما يخشى

الله من عباده العلماء) الفاطر/٢٨ . واتە : بەراستی بەس ئەو بەندانە- وەك پێویستە

لەخوا دەترسن كە زانان . چونكە مرۆڤ ھەتا پتر خوا بناسێ زیاتر ھەست بەوە دەكات كـە

تاوان و سەرپێچی چەند ناقولاو بێ ئەدەبی یە سەبارەت بەخوا .

بەلام پێویستە ئەوەش بزانین كە مەبەست لە ترسان لەخوا ئەوە نیە كە خودا وەك شتێكی

ترسناك و بێرەزا بێتە بەرچاوی ئینسان ، چونكە خودا خاوەنی ئەوپەری بەرزی و پەسندی و

چاكی و میھرەبانی و بە خششە ، بەلكو مەبەست لە لەخوا ترسان ئەوەیە كە لە سـزا و

جەزرەبەیەك بترسێ ی كە خودا بۆو تاوان و خراپانەی دیاری كردوە كە مرۆڤ دەیانـكات

دەنا خوای میھرەبان و دادگەر زۆر لەوە بەرزترە كە ھەر لەخۆڕا و بێ سووچ و تاوان لـە

مرۆڤ ھەلپێچی و بەرۆكی بگرێ ، بەلام كەسێك كە بێ گوێ یی خوا دەكات و لە فەرمانـــی

لادەدات ئەوە وەك كەرێ دێزە وایە كە دەلێن لە رقی خاوەنی خۆی لەشاخی ھەلدەدێرێ !!

جا بێگومان كەسێكیش بـــێ فـــەرمـــانـــی خـــــــــــوا

بکات ئەوە بە دەستی خۆی خۆی تووشی چۆرتمێ کردوەو بۆخۆی خۆی بەپەند بردوە

وەك خودا فەرموویەتی :(وما اصابتکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم ..) الشوری/ ٣٠ ..

واتە : وە هەر بەڵایەکتان تووش بێ ئەوە کردەوەی دەستی خۆتانە ...

ئنجا لە کۆتاییدا دەڵێم : کەسێك وەك لەخوا دەترسێ و شەرمی لێ دەکات هێندە

لە هیچ نەترسێ ، لەراستیدا ئەو کەسە لە دیلی و کۆیلەیی قوتاری دەبێ و کەمەوت و

زنجیری دەست و پێ یانی دەپسێنێ و ئازادی راستەقینە وەدەست دێنێ ، وە بابای وا

دەبێتە شێری چەنگبە خوێن و شەرمێ لە شای ناکاو لە هیچ شتێك سڵ ناکات ، هەر

بۆیەش خوای زانا (بەس لەخوا ترسان) ی کردوتە مەرج و خەسڵەتێکی گرنگ و بنەرەتی

بابای مسوڵمانی کامڵ ، وەك دەفەرموێ :(فلا تخافوهم وخافون ان کنتم مؤمنین)

ال عمران / ١٧٥ . واتە : جا لەوان مەترسن و لەمن بترسن ئەگەر ئێوە بڕوادارن .

هەروەها لە وەسفی ئەوانەدا کە خواپەرستی ڕەسەن و ماڵی خوای ئاوەدان ....

دەکەنەوە فەرموویەتی :(انما یعمر مساجد الله من امن بالله والیوم الاخر واقام الصلاە

واتی الزکاە ولم یخش الا الله ..) التوبە/ ١٨ . واتە : بەڕاستی بەس ئەو کەسە

مزگەوتەکانی خوا ئاوەدان دەکاتەوە کە بڕوای بە خواو بە ڕۆژی دوایی هێناوە وە

نوێژی بەرپا دەکاو زەکاتی دەدات وە بەس لە خودا دەترسێ ..

٥ ـ لەهەموو شتێك بە گەورەتر دانانی خوا :

بەڵێ یەكێ دیكە لە ئامانجە سروشتی و مسۆگەرەكانی بڕوا بەخوا بوونی ڕاست و... تەواو ئەوەیە كە مرۆڤی خواناس خوا لەهەموو شتێك و هەموو كەس بە گەورەترو بەرزتر دەگرێ، چونكە با بایەك بزانێ خوا بەدیهێنەرو پەروەردگاری هەموو شتێكەو تاك و... تەنیاو بێ وێنەو هاوەڵەو حەوجێی كەس نیەو هەموو شتێك حەوجێی وێەو خاوەنی هەموو سیفەتێكی چاك و پەسندەو لەهەموو پەڵەو ناتەواوی یەك دوورەو ...هتد

دیارە بەخۆی ڕەوا نابینێ ئەك هەر هیچ شتێك لە خوا بە بەرزتر بگرێ بەڵكو تەنیا تە ڕێزی خواو، هەر لەگەڵ خواش دا بەراوردی پێ ئەكات !!

ئنجا گومانیشی تێدا نیە كە مرۆڤی بڕوادار بە بارتەقای هەست كردنی بە مەزنی و گەورەیی خودا، هەست بە گچكەیی و بەندەیی خۆی دەكات، وە بە پێچەوانەوە مسرۆڤ هەتا لەخوا دوورتر بێ و پێی نائاشنا بێ خۆی لەلا زلتر دەبێ كەواتە : بە كەمگرتن (تواضع) بەرهەمی خوا ناسینەو، خۆ بەزلگرتن (تكبر) یش قەلەفسەی بركە گوژاڵكی خوا نەناسینە، جا بۆیە پێغەمبەری ڕابەرمان صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی :

(لا یدخل الجنه من كان فی قلبه مثقال ذره من كبر..) رواه مسلم . واتە :

هەرکەسێك هێندەی کێشی گەردیلەت یان مێرووڵەی گچکە، خۆ بەزلگری لە دڵ دا بێ ناچێتە بەهەشتێ .

بەڵێ هەموو دەمێ خۆ بە گەورە گرتن و خۆ لەکن گچکەبوونەوەو بەندایەتیبەرانبەر خوا نواندن، پێکەوە پەیوەستن، هەربۆیەش دەبینین (نوێژ) کە ئەوپەڕی بەندایەتی و گچکە نواندنی ئینسانی تێدایە سەبارەت بە خودا، دەبینین بە فەرزو سوونەتەوە.. (٩٤) جاران وشەی (الله اکبر) - خوا گەورەترە - لە پێنج فەرزەکان دا دووبارە ئەبێتەوە !!

خوای بێ هاوتاش لە کۆتایی لە (ایە الکرسی) دا کە گەورەترین ئایەتی قورئانە پاش وەسف کردنی خۆی بە چەندان سیفەتی بەرزو پەسند، دەفەرموێ: (وهو العلی العظیم) واتە: وە ئەو بەرزی مەزنە .

ئنجا لە کۆتایی دا دەلیم: مسوڵمانیکیش هێندە خودای لەلا بەرزو مەزن و گەورەو پایە بڵیند بێ، قەت قەت بەخۆی ڕەوا نابینێ لەسەر وی را خوا یەکێ دیکە بگرێ یان شتێك بێنێتە ڕیزی خودا - سبحانه وتعالی - بۆیە (محمد اقبال لاهوری) دەفەرموێ: (کڕنووش بردنێك بۆ خوای تاك لە هەزار کڕنووش بردن بۆ بەندان ڕزگارت دەکات .) (وسجدة لله الاحد تنجيك من الف سجدة للعبيد)

مەسەلەیەکی گرنگ : سوێند خواردن بە غەیری خوا

()

گومانی تێدا نیە کە کەسێك خودا لەهەموو شتێك بە گەورەترو بەرزتر بگرێ رێ بە خۆی نادات سوێند بە غەیری وی بخوات، چونکە مرۆڤ بۆیە سوێند دەخوات تاکو قسە - کەی بەهێزتر بکات و سوێندەکە بکاتە پشت و پەنای، جا مرۆڤ کە بیەوێ سوێند بخوات گەورەترین و بەرزترین و پیرۆزترین شت لە فەرهەنگی مێشکی دا هەڵدەبژێرێ و سوێندی پێ دەخوات کەواتە سوێند خواردن بە غەیری خوا مەعنا و مەبەستێکی زۆر ناماقووڵ و دزێو دەگەیەنێ !! (ورد بەوە بزانە بۆ ؟!)

هەر بۆیەش پێغەمبەری خۆشەویستمان صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی :(ان اللە تعالی ینهاکم ان تحلفوا باباءکم فمن کان حالفا فلیحلف باللە او لیصمت ..) متفق علیە . واتە : بەڕاستی خوای بەرز لێی قەدەغەکردوون کە سوێند بە باب و باپیرانتان بخۆن، جا کێ سوێند دەخوات با سوێند بە خودا بخوات یان بێدەنگ بێ.

وە فەرموویەتی : (من حلف بغیر اللە فقد کفر او اشرك) رواه الترمذی . واتە : هەرکەسێك سوێند بە غەیری خوا بخوات، ئەوە کافر بووە یان هاوبەشی پەیدا کردوە.

هەڵبەتە مەرج نیە باباى سوێند بە غەیری خوا خۆر هەموو دەمێ بەو سوێندە

خواردنەی بچێتە ڕیزی کافرو هاوبەش پەرستانەوە، بەڵکو تەنیا لە کاتێك دا وای لێ دێ کە ئەو شتەی سوێندی پێ دەخوات لەلای وەك خودا یان بەرزتر بێ، جـــــا فەرموودەکە یان ئەم حالەتە تایبەتی یە بێ تامەی لەبەرچاو گرتوە، یان وەك ئیمامی (نووی) لە (ریاض الصالحین) دا (ریاض الصالحین ص٤٦٨) فەرموویەتی: مەبەست گەورەکردنی تاوانی گۆرینە لەبەرچاوی خەڵکی تاکو لێی وەپرینگێن.

وە دەشتوانین بڵێین: مەبەست لە (فقد کفر او اشرك) ئەوەیە کە سوێند خواردن بە غەیری خوا عادەت و خووی کافرو هاوبەش پەرستانە، کەواتە هەرکەسێك سوێند بە غەیری خوا بخوات ئەوە یەکێك لە خەسڵەتەکانی ئەوانەی تێدا هاتوتەدی .... هەڵبەتە مەرجیش نیە بە خەسڵەتێکی کافران ئینسان کافر بێ و لە ئیسلام بچێتە دەرێ بەڵکو بەس تاوانبارو لاڕێ یەو هیچی دی.

چونکە هەروەك چۆن بڕوا (ایمان) حەفتاو ئەوەندە یان شەست و ئەوەندە بەشە یەو بەرزترین بەشیان گوتنی (لا اله الا الله) یەو گچکەترینیان لادانی ئازارێکە لەسەر ڕێگا[1]، کوفریش کە لە ئەسڵی زماندا واتە (داپۆشین) هەرجۆرە سەرپێچــــی و

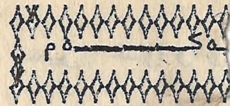
(١) ئەو فەرموودە یە بوخاری و موسلیم ڕیوایەتیان کردوە، (ریاض الصالحین) ص٥٥.

لاملی یەك لە بەرنامەی خوا دەگرێتەوە؛ جا چ پەیوەندی بە بنچینەکان (الاصول)ەوە هەبێ ـ کە ئەودەمی مانای پڕ بە پێستی وشەکەو ئەوپەڕی چەمك (مفهوم) ەکەی دێتەدی کە کافربوون و وەرگەڕانە وە چ پەیوەندی بە لق و پۆپەکان (الفروع) ی ئیسلامەوە هەبێ کە ئەودەمی چەمك و واتای جوزئی و گچکەی وشەی (کفر) دێتە دی •

هەڵبەتە بە پێی ئەم بنچینە (القاعدە) یەش کە خودا بە لوتف و بەخششی خۆی یارمەتی نووسینی دام لە تەفسیر کردن و واتا لێ دانەوەی زۆر ئایەت و فەرموودەدا سەرکەوتوو دەبین و ڕێمان لێ تێك ناچێت •

جا خوێنەری بەڕێز ! ئەم (٥) خاڵەی ڕابردن، ئەنجام و بەرهەمی بڕوا بەخوا بوون و خواناسی بوون، لە لایەنی (پەیوەندی ئینسان بە خوداوە) دا هەڵبەتە بڕوا بە خوا بوون و خواناسینی تەواو لە هەموو بوارو لایەنەکانی ژیانی تاك و کۆمەڵی مرۆڤدا پەرێزو شوێنەوارو بەرهەمی گرنگ و بەرچاوی هەیە، بەڵام ئێمە لێرەدا بەس ئەو باسانە دێنینە پێش کە پەیوەندیان بە خواوە هەیە، بەڵام لە جێی سەربەخۆ تەرخان کراودا پەرێزو شوێنەوارە جۆراوجۆرەکانی بڕوا بە خوا بوون توێژراونەوە ••••(١)

(١) لە کتێبی (گەورەترین ڕاستی) ب لە بەشی سێیەمدا و (یادی خودا) ب دا ئەم باسە توێژراوەتەوە •

١- خودا بەدیهـ[illegible] بوونەوەرەو لە ئەنجامی بەزەیی و بەخشندەیی و چاکەی خۆیەوە بوونی بە غەیری خوی بەخشیوە .

٢- خودا تاك و تەنیایەو نە لە کەسی لێ بووەو نە لە کەس بووەو هیچ شتێك وەك وی ناچێ و هەر بووەو هەر دەبێ و هەموو شتێك حەوجێ یەتی و ئەو حەوجێ ی کەس نیە .

٣- خودا زاتی و سیفەتی و قسەی و بەرنامەی و دروستکراوی و ناوی و کردەوەی لە هەموو کەمو کورتی یەك بەری یەو لەوپەری تەواوی و بەرزی و پەسندی دایە .

٤- هەرچەندە خودا خاوەنی ئەوپەری بەزەیی و میهرەبانی یە، بەلاّم ئەوپەری تووڕەیی و قەهریشی هەیە بۆ لارێ و تاوانباران، وە خودا کاربەجێ یەو هەرکام لە بەزەیی و تووڕەیی لەجێ ی خۆی دا دادەنێ .

٥ - خودا ئەوپەڕی دادگەری هەیەو هەموو مرۆڤەکان بە یەك چاو سەیر دەکنات و هۆی بەرزی و نزمی لە لای وی بەس تەقوایە .

٦- خودا ڕێزی لە ئینسان گرتووەو خۆشی دەوێ و بەرزی کردوتەوەو کردوویەتی بە جێگری خۆی لەسەر زەوی و لەنێو هەموو بوونەوەردا بۆ تاقی کردنەوە هەڵی بژاردوە .

٧- مەحالە مرۆڤ بتوانێ لە ڕێ ی غەیری خوا وەو ... ە مراد بگات و دادگەری و ئازادی و یەکسانی لە و ...

٨- تاقە ڕێ ی ڕاستی گەیشتن بە ڕەزامەندی خو ... ی ... ودا گرتنی ئەو بەرنامەو پەیڕەوەیە کە بە دوایین پێغەمبەردا (محمد) صلی الله علیه وسلم ناردوویەتی .

٩- هەرکەسێك بەڕاستی خوا بناسێ و وەك ئیسلام دەڵێ بڕوای پێ ی بێ بێجگە لەوی کەس ناپەرستێ و لەوی وەولای کەوی لەکەس ناپارێتەوەو لە هەموو کەس و هەموو .... شتێکی خوشتر دەوێ و لە هەموو کەس و هەموو شتێکی بە گەورەتر دەگرێ و سوێند بە غەیری وی ناخوا و دۆست و لایەنگرانی ی دەحوببێنی و ناحەزو نەیارانیی دەبوغزێنی و لەپێناوی ڕازی کردنی و بەڕێوەبردنی ئایین و بەرنامەکەی دا هەرچیی لەدەستی بێ دەیکات .

پاشکۆ
****

خوێنەری سەنگین !

لەڕاستی دا - وەك لە پێشەکی ئەم زنجیرەیەدا گوتمان - ئێمە مەبەستمان لە نووسینی هیچ کام لە باسەکانی ئەم زنجیرەیە ئەوە نیە کە بە خەست و خۆلی و تێرو تەسەلی وەدوای لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی نێوەڕۆك و مەبەستی ئەو وشەو زاراوانە بکەوین کە دەیانکەین بە سەر دێرو ناوو نیشانی باسەکان ، بەڵکو مەبەستمان بەس ئەوەندەیە کە بە پێی تواناو بۆلوان چەمك و مەبەستی ئەو وشەو زاراوانە ڕوون بکەینەوەو گەمو مژێك کە دەورەی داون و لێ یان هالاوە بی رەوێنین و بە ئاوی ڕوون و بێگەردی دوو سەرچاوەی زوڵاڵی قورئان و سوونەت بیان شۆوین .

جا بۆیە لە تێکرای ئەو باسانەدا کە ئەم زنجیرەیە پێك دێنن درێژدا دری و لێکۆ - لینەوەی بەرفراوان نایەتە بەرچاو ، هەوڵ دراوە هەر وشەو زاراوەیەك لەو وشەو زاراوە گرنگ و بنەڕەتیانە کە دەکرێنە ناوو نیشانی ئالقەکان لە چەند خاڵێکی یەکجار گوشراوو چڕوپڕدا بخرێتە ڕوو و پەردە لەسەر حەقیقەت و مەبەستی لابدرێ .

جا ئێمە هەرکاتێك هەست بکەین مەیبەلەیەکی گرنگ لەو باسانەی کە ئالقەکسان

پێك دێنن وەك پێویست ڕوون نەكراوەتەوەو حەوجێ ی باس لێوەكران و توێژرانەوەیە/ئەوە لە كۆتایی هەر ئالقەیەكدا لە دووتوێ ی پاشكۆیەكدا ئەو مەسەلەیە دێنینە گۆڕێ و .. دەیدەینە بەر شۆقی بەهێزو پڕ پێزی قورئان و سوونەت .

لەم ئالقەی یەكەمەشدا چوار مەسەلەی گرنگ ماون حەوجێ ی روونكرانەوەو شیكرانەوەن، جا خوا پشتیوان بێ لەم پاشكۆیەدا دەچینە سەروكاریان :

یەكەم : بڕوا بە خوداو بڕوابوون بە یاسا داری بوونەوەر تێك نا گیرێن

خوێنەری بەڕێز !

ئەگەر لە یادت بێ لە خالی پێنجەمی ئەم ئالقەیەدا گوتمان :(مسولمان بڕوای وایە كە خودا هەرچی دروستی كردوە، هەمووی لەسەر بنچینەی زانیاری یەكی قوول و بێ سنوور دروست كردووەو لە هیچ كام لە دروستكراوانی خوادا هێندەی نووكی دەرزی یەش ناڕێكی و بێ یاسایی نابینرێ .)

وە لە پەراوێزی هەمان خالدا ئەم دەقە پیرۆزەی قورئانمان بە شایەد هێناوەتەوە:

(ما ترى فی خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل ترى من فطور ! ثم ارجع البصر

کرتیین ینقلب الیك البصر خاسئاً وهو حسیر) الملك /٣ ٤ . واتە :
لە دروستکراوی خوادا نالێکی نابینی چاوبگێرە بزانە هیچ کەلێن و کونان دەبینی !
دووبارە جار لەدوای جار چاوبگێرە ، بەلام لە ئەنجامدا چاوت بە دەرکراوی و ....
ماندوویەتی دەگەڕێتەوە لات .

بێگومان ئەگەر هیچ ئەنجامگیری (استنتاج) یکی ژیرانە لەو قسانەی سەری دەستگیربێ ئەوەیە کە بڕوابوون بەوەی کە بوونەوەر لەسەر بنچینەی زانیاری ڕۆنراوەو بەگوێرەی چەندیاسایەکی ژیرانەی ڕێك و پێك بەڕێوە دەچێ ، نەك هەر مرۆڤ بێ ئیحتیاج ناکات لەوەی بڕوا بە خودایەکی بەدیهێنەرو پەروەردگار بێنێ ، بگرە ئەو جۆرە قەناعەت و بڕوایە وای لێ دەکات کە بە ناچاری بڕوا بە خودایەکی زاناو توانا و کاربەجێ و میهرەبان بێنێ .

کەواتە ئەو قسە بێ سەرو پێ یەی کە ماددە پەرست و خوانەناسەکان وەك تووتی دووجارو سێ جار دووبارەی دەکەنەوەو بەسەر زاریانەوە بۆتە بنیشتە خۆشکەیە قسەیەکی بێ پشت و پەناو بێ بنچینەیەو ، پارەی قەلبەو سەر بە خاوەنیەتی !

بەلێ قسەیەکی زۆر باو دووپاتکراوەی بێ بڕوایان ئەوەیە کە : کاتی خۆی بۆیە مرۆڤ بڕوای بە خوا هێناوە چونکە نەزان بووەو شارەزای یاساو دەستووری نهێنی یەکانیی سروشت و بوونەوەر نەبووەو ناچار بووە بۆ تەفسیر کردنی چۆنیەتی

پەیدا بوونی بوونەوەرو ڕوودانی دیاردە سروشتی یەکان پەنا بەرێتە بەر هێزێکی نادیار بەناوی (خودا) !! بەلام دوای ئەوەی زانیاری بەرەو پێش چوو و مرۆڤ توانی پەردە لەسەر ڕازو نهێنی یەکانی سروشت لابدات و پەی بە یاسا و دەستوورەکانی بەرێ، بۆی ساغ بۆوەوە کە بۆ تەفسیرکردنی چۆنیەتی دروست بوون و بەڕێوە چوونی بوونەوەر حەوجێ ی بە خوا نیە ! چونکە هەموو شتێک کە پەیدا دەبێ و ڕوو دەدات حەتمەن هۆیەکی دیاری کراوی هەیەو مرۆڤ دەتوانی لەڕێ ی تێفکرین و سەرنج دان و لێکۆلینەوەوە پەی بەو هۆیانە بەرێ و بیان دۆزێتەوە.

جا ئێمە بۆ خستنە ڕووی پووچەلی و بێ کاکلی ئەم ورێنەیە کە زۆر کەسی بەناو خوێندەوارو ڕۆشنبیری پێ لە خشتە چووەو سەرەنگرێ بووە، چەند خالێک دەخەینە ڕوو :

١- بڕوابوون بە هۆیەکان (الاسباب) ئاقلْ مەندانی دنیا تێ یدا بەشدارن و شتێک نیە بەس لەسەر بێ بڕوایان تاپۆ کرابێ و کالایەک نیە بەس بە بالای وان بڕابێ !

ئەوەتا خوای زانا کە بەسەرهاتی (ذو القرنین) مان بۆ دەگێڕێتەوە دەفەرموێ :

(انا مكنا له في الارض واتيناه من كل شئ سببا ..) الكهف /٨٤ .

واتە : ئێمە دەستەلاتدارمان کردبوو لە زەویدا وە بۆ هەموو شتێک هۆیەکمان دا بوییە.

وەك دەبینین خوای قسەلەجێ دا مەزران و فەرمانرەوایەتی کردن لە زەوی دا لەگەڵ دەست گەیاندنە هۆ (سبب) یەکان لێك دەبەستێ، واتە مرۆڤ لەڕێ ی زاڵبوونی بەسەر هۆیەکانی سروشت دا، دەست بەسەر زەوی دا دەگرێ و تێیدا سەقامگیر دەبێ. بەسەر دیسان رستەی (لکل شئ سبب) قسەیەکە مسوڵمانە عەوامەکانیش زاریانەوەیە !!

ک- بڕوادارو خواناسان نەك هەر نکولی یان لەوە نیە کە بوونەوەر ڕێك و پێك و یاسادار (منظم) ە، بەڵکو یاساداری و ڕێك و پێکی بوونەوەر بەهێزترین بەڵگەی سەلماندنی بوونی خودا لەقەڵەم دەدەن! بەلێ لەڕاستی دا بابای بڕوادار لە هەموو کەس پتر پێداگیری لەسەر یاساداری و پڕ وردەکاری سروشت و بوونەوەر دەکات چونکە ئەو بوونەوەر بە بەڕێزو شوێنەواری خودایەکی ئەوتۆ لەقەڵەم دەدات کە خاوەنی ئەوپەری زانیاری و توانا و کاربەجێی یە، ئەوە هەموو لە لایەکەوە، لە لایەکی دیکەشەوە قورئانی مەزن لە چەندان ئایەت دا خستوویەتە ڕوو کە لە بوونەوەردا هیچ جۆرە نالێکی و بێ یاسایی یەك بەدی ناکرێ و هەرچی کە لە بوونەوەریشدا یە گچکە بێ یان گەورە، ئەندازەگیری کراوەو بە ئەندازەو شێوەو چونیەتی یەکی تایبەتی دروست کراوە، وەك فەرموویەتی: (انا کل شئٍ خلقناه بقدر): القمر/ ٤٩.

واته: ئیمە هەموو شتێکمان بە ئەندازە خوڵقاندوه. دیسان فەرموویەتی: (وان من شیء الا عندنا خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم) الحجر / ٢١. واتە:

وە هیچ شتێك نیە کە عەمبارەکانی لای ئێمە نەبن وە بە ئەندازەی دیاری کراو نەبێ نایننێرینە خوارێ. وە فەرموویەتی: (وخلق كل شيء فقدره تقديرا) الفرقان / ٢.

واتە: وە هەموو شتێکی دروستکردوه، جا ئەندازەی گرتوه بە ئەندازەگیری. جا ئێستا پاش روونکردنەوەی خاڵی یەکەم و دووەم، کە وەك دوو پێشەکی (مقدمه) وابوون دەتوانین بچینە سەر خاڵی سێیەم کە ئەنجامی سروشتی دوو خاڵی پێشەوەیە بە راشکاوی بڵێین:

٣- تێك گیرانی بروا بەخوا بوون و بروا بوون بە یاسا داری بوونەوەر ئەفسانەیە:

بەڵێ ئەو قسەیەی کە دەڵێت بروا بوون بەوە کە خوا بەدیهێنەرو مشوورخۆری بوونەوەرە لەگەڵ بروا بوون بەوە کە بوونەوەر هەمووی لەسەر بنچینەی زانیاری دروستکراوە و بەپێی چەند یاسایەکی وردی ژیرانە بەرێوە دەچێ، پێکەوە دژن و تێك دەگیرێن! قسەیەکی ئەفسانەیەو لە دنیای بەڵگاندا رووت و رەجاڵ و بێ پشتیوانە، چونکە ئە- ئایا بەرێوەچوونی شتێك بەپێی چەند یاسایەك بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەس دروستی نەکردوە؟!

ب ـ یا خود ئایا پەی بردن بە چۆنیەتی کارکردن و بەڕیوەچوونی شتیك بەسە بۆ تەفسیرکردنی چۆنیەتی پەیدا بوونیشی ؟!

ج ـ یان ئایا وەلامدانەوەی پرسیاری ئەمە چی یە؟ (ماذا هو؟) . دەشبێتە وەلام بۆ پرسیاری ئەوە چون پەیدا بووە؟ (کیف وجد هذا ؟) . بێگومان نەء نەء نەء ! چونکە

أ بەڕێوەچوونی شتێك بەپێی چەند یاسایەك لەلای هەموو ژیرو تێگەیشتوویەك بەلگەیە لەسەر ئەوەی بەدیهێنەرو رێکخەرێکی هەیە، ئاخر رێك و پێکی بەلگەیە لەسەر رێکخەرێك (النظام یدل علی المنظم) . کەسێکیش شێت نەبووبێ نالێ چونکە تەلەفزیۆن و کاتژمێرو بەفرخەرەوە (ثلاجە) وردەکاری و یاسایان پێوە دیارە کەس دروستی نەکردوون !!

ب ـ وە پەی بردن بە چۆنیەتی کارکردن و بەڕێوەچوونی شتێك بەس نیە بۆ تەفسیر کردنی چۆنیەتی پەیدا بوونیشی، چونکە هەموو پەیدا بوویێك پەیدا کەرێکی هەیەو، بۆ دۆزینەوەی پەیدا کەری هەر شتێکیش دەبێ لە دەرەوەی جوغزی ئەو شتەدا بگەڕێین .

ج ـ وە وەلامدانەوەی پرسیاری (ئەمە چی یە؟) ناگونجێ ببێتە وەلامی پرسیاری (ئەمە چۆن پەیدا بووە؟) چونکە بە پەی بردن بە حەقیقەتی شت و ناسینی زاتی مەرج نیە پەی بە پەیداکەرو سەرچاوەی بوونیشی ببردرێ .

کورتەی مەبەست :

ئەوە کە ئێمە دەزانین بوونەوەر چی یەو چۆن کاردەکاو بەڕێوەدەچێ ، بێ ئیحتیاجمان ناکات لە بڕوا هێنان بە خودای بەدیهێنەر ، چونکە ئەو زانین و زانیاری یە بەس واقیعی ئێستای بوونەوەری پێشان داوین بەڵام بۆی نەخستووینە ڕوو ئەو واقیعە چۆن پەیدا بووەو ئەو ڕێك و پێکی و وردەکاری یە کێ هێناویەتەدی !

ئنجا هیچ بڕوادارێکیش نەیگوتوە بڕوا بەخوابوون وام لێ دەکات بڕوا بە ڕێك و پێکی و یاساداری بوونەوەر نەکەم .

چونکە بڕوادار لەپێش خەڵکی دیکەدا بڕوای وایە خوا جل جلالە هەموو شتێکی بەپێی زانیاری یەکی قووڵ و بێ سنوورو چەند یاسا و دەستوورێکی یەکجار پڕ وردە.. - کاری خولقاندوەو بەڕێوەی دەبات .

واتە : باپای خواناس کە دەڵێت خودا باران دەبارێنێ و درەخت و شینا ورد ..... دەروێنێ و ...هتد مەبەستی ئەوە نیە کە خودا بەبێ هۆو بەبێ نەخشەو بەرنامە ئەو کارانە ئەنجام دەدا ، بەڵکو مەبەستی ئەوەیە کە ئەو یاساو دەستوورو نەخشەیەی ئەو دیاردانەی پێ هاتوونەدی و بەڕێوە دەچن لەلایەن خواوە دانراون ، کەواتە سەرەنجام هەرشتێکیش زادەی وان بێ زادەو بەرهەمی دروستکراوی خوای بەدیهێنەرو پەروەردگارە .

مادام وابێ :

نه برِوا بەخوابوون بێ ئیحتیاجمان دەكات لە برِواهێنان بە یاساو دەستوورەكانی بوونەوەر، وە نه ناسین و دۆزینەوەی رازو نهێنی و یاساكانی بوونەوەرو پەی بردن بە چۆنیەتی كاركردن و بەرِێوەچوونی بێ ئیحتیاجمان دەكات لە برِوا بەخوا هێنان .

بەڵكو بە پێچەوانەوە هەركام لەم دوانە ئەوی تریكە پەلكێش دەكات، برِوا بەخوا بوون وامان لێ دەكات برِوا بە رێك و پێكی و یاسادارِی بوونەوەر بێنین، چونكە خوای زاناو تواناو كاربەجێ هەر وای لێ چاوەروان دەكرێ كە دروستكراوی خۆی بەپێی چەندان یاسای وردو ژیرانەو بە رێك و پێكی بخولقێنێ .

وە ناسین و دۆزینەوەی رازو نهێنی و یاساكانی سروشت و بوونەوەرو پەی بردن بە چۆنیەتی كاركردن و بەرێوەچوونی، وامان لێ دەكات كە برِوا بە خودای زاناو تواناو .. كارزان بێنین، چونكە یاسا بێ یاسادانەرو رێك و پێكی بێ رێكخەرو كاركردن و .... بەریوەچوون بێ كارگێرو بەرێوەبەر هاتنەدی یان مەحاڵە .

ئێستاش دەچینە سەرو كارِی مەسەلەی دووەم .

دووەم : سەلماندنی بوونی خودا

لەبەر ئەوەی ئێرە جێی تەرخان کراوی سەلماندنی بوونی خودا نیە، بەس تا قسە بەڵگەیەك لەنێو دەیان بەڵگەی درەوشاوەدا بە نموونە دێنینەوە لەسەر ئیسپاتی بوونی خودا . ئەو بەڵگەیەش بەم شێوەیە دەخەینەڕوو :

ئەگەر سەرنج لە ئینسان بدەین کە یەکێکە لەو گیانلەبەرانەی لە بوونەوەردا دەژین دەبینین خاوەنی ویست و توانا و زانیاری و ژیان و دیتن و بیستن و قسەکردن و پێکەنین و گریان و تووڕەبوون و بەزەیی و ...هتد .

جا ئێستا با سەرنج بدەین داخوا ئینسان لە چ سەرچاوەیەکەوە هاتووە و کێ هێناویەتە دی ؟!!

یا سایەکی ژیربێژی (منطقی) هەیە دەڵێت نەدار پێی نابەخشرێ (فاقدالشیء لا یعطی) کەواتە حەتمەن دەبێ ئەو سەرچاوەیەی ئینسانی لێوە هاتووە وە ئەو زاتەی ئینسانی دروست کردوە، خاوەنی هەموو ئەو خەسڵەتانە بێت کە لە ئینساندا هەن، واتە ئەو زاتەی یان ئەو سەرچاوەیەی کە دروستکردنی وەپاڵ دەدەین دەبێ خاوەنی ژیان و ویست و توانا و زانیاری و دیتن و بیستن و قسەکردن و تووڕەیی و بەزەیی بێت .

جا با سەرنج بدەین داخوا ئەو سەرچاوەیە یان ئەو زاتە کێ یە ؟!

لەڕاستی دا بۆ دیاری کردنی ئەو سەرچاوەیە بەس سێ ئیحتیمال ڕێ یان تێ دەچێ:

١- کە بڵێین سەرچاوەی دروست بوونی مرۆڤ خوای پەروەردگارە.

٢- کە بڵێین سەرچاوەی دروست بوونی مرۆڤ خودی خۆیەتی.

٣- کە بڵێین سەرچاوەی دروست بوونی مرۆڤ شتێکی دیکەیە غەیری خودا و غەیری مرۆڤ.

هەڵبەتە ئەوەی کە ڕاست و واقیعی بێ و بەڵگە پشتگیری بکەن بەس ئیحتیمالی یەکەمیانە، بەلام با جارێ بچینە سەروکاری ئیحتیمالی دووەم و سێیەم، چونکە کە سەلمێنرا ئەوان شیتاقیان ڕاست نین و پووچ و هەڵەن، ئەودەمی بە ناچاری بمانەوێ و نەمانەوێ ناچاردەبین دان بێنین بە ڕاستیی ئیحتیمالی یەکەمدا.

جارێ ئیحتیمالی دووەم کە مرۆڤ بۆخوی خۆی دروست کردبێ، ئەوە شتێکی ڕوونە کە هەڵەیەو قسە لێ کردنی ناوێ چونکە شتێکی نەبوو (معدوم) مادام نەبێ چۆن خۆی پێ وەدی دێ ؟!!

هەڵبەتە ئەگەر بگوترێ بەردێک بۆخۆی خۆی کرد بە ئینسان، زۆر وێچوو ترە لەوەی کە بگوترێ: ئینسان نەبوو بەلام خۆی دروست کرد !! چونکە لە حالەتی یەکەمدا هەرچۆنێکی بێ بنەڕەتێکی هەبووی هەبوو بەلام لە ئی دووەم چش !!

کەواتە با بچینە سەر توێژینەوەی ئیحتیمالی سێیەم :

ئیحتیمالی سێیەم کە دەڵێ سەرچاوەی دروست بوونی ئینسان نەخودایە نە بۆخۆی ! لێی دەپرسین ئەدی ئەو سەرچاوەیە چی یەو کێ یە ؟!

بێگومان خاوەنی ئیحتیمالی سێیەم ناچارە لە دوو رێ یان یەکیان هەڵبژێرێ :

١- کە دروست بوونی مرۆڤ بگێڕێتەوە بۆ هێزێکی پەنهان (قوە غیبیە) لە بوونەوەردا .

٢- کە دروست بوونی مرۆڤ بگێڕێتەوە بو هێزێکی بەرهەست و ماددی .

جا رێ ئەگەر رێ ی یەکەمیان هەڵبژێرێ - دەشزانم هەڵی نابژێرن- ئەوە توند بەرۆکیان دەگرین و دەڵێین : ئەو هێزە پەنهانە چی یەو کێ یەو بەڵگەتان چی یە لەسەر بوونی ؟!

وە دەڵێین : مادام هەر دان دێنن بە بەدیهێنەرایەتی هێزێکی نادیاردا ئەدی بۆچی دانتان بە بوونی خوادا نەهێنا ، سەرەڕای ئەوەی کە دەروونتان بڕی تینووە بەرنامەو رابەریشی بۆ ناردوون ؟!

وە ئەگەر رێ ی دووەم هەڵبژێرن پێ یان دەڵێین : پێمان بڵێن ئەو هێزە بەرهەستو ماددی یە چی یەو چۆنەو لەکوێ یە ؟! چونکە شتی ماددی دەبێ هەستی پێ بکرێ و ببینرێ ! جا ئەوکاتە هەرچی بیلێین حەتمەن لە جوغزی ماددە دەرنا چێ چونکە ئەگەر بڵێن

ڕێکەوت دەڵێین ڕێکەوت نە دیاردەیەکی ماددی یەو نە مەعنەوی، کەواتە نیە چونکە ئەگەر ماددی با هەستی پێ دەکرا و ئەگەر مەعنەویش با دەبوو بەرهەمو پەرێسزی بەدی کرابا ، بەڵام نە کەس ڕێکەوتی دیوەو هەستی پێ کردوە لە هیچ کات و شوێنێکدا وە نە هیچ کەس بەرێزو بەرهەمی ڕێکەوتیشی دیوە، چونکە ڕێکەوت بە پێلێنانی ڕێکەوت پەرستان نە خاوەنی ژیان نە ژیری نە زانیاری نە دیتن نە بیستن نە ئیرادە نە هیچیە بەڵام ئێمە هەرچی لە بوونەوەردا دەبینین هەمووی ڕێك و پێکی و یاساداری تێدا ڕەنگ دەداتەوە، بەڵام پێدا هێنانی بێ بڕوایانیش هیچ شتێك نیە کە بەگوێرەی زانیاری و حیکمەتێکی بالا نەخوڵقابی .

وە ئەگەر بڵێن (سروشت) !! دەڵێین : پێناسەی سروشتمان بۆ بکەن و خەسڵەتەکانیمان بۆ هەڵدەن ؟ بێگومان لە وەڵامدا دەڵێن : سروشت هەر ئەو دەوروبەرە ماددی یەو یاساو دەستوورەکانێتی واتە : سروشت ناوێکی نیکەی لە ماددەیەو یان دەڵێین ماددە وشەیەکی گشتی یە بۆ حاڵەتی بێ یاسایی ماددەو حاڵەتی یاسا داڕێشی بەکاردێ بەڵام کە گوتمان (سروشت) ئەوە بەس ماددەی یاسادارو ڕێك و پێك کە لە شێوەی دیاردەو ڕواڵەتەکانی بوونەوەردا دەبینرێ دەگرێتەوە .

كەواتە سەرەنجام ئەو هێزە ماددی یەی کە خوا نەناسان ناچارن پەنای بەرنە بەری بو تەفسیر کردنی چۆنیەتی دروست بوونی مرۆڤ، هەرشتێکی بێ هەر ماددەیەو لە جوغزی ماددە ناچێتە دەری.

جا با بزانین داخوا (ماددە) دەبارانی دا هەیەو لێی دەوەشێتەوە بە سەرچاوەو بەدیهێنەری مرۆڤ دا بنری ؟!

پێشەکی داوا لە خوێنەری سەنگین دەکەم زۆر بە ڕوونی ئەو یاسا ژیر بێژی یەی کە لە سەرەتای باسەوە خستمانەڕوو لە زەینی خۆی دا ئامادە بکات (نەدار ناتوانێ هیچ ببەخشێ). ئنجا دەڵێین :

بڕوادارو بێ بڕوا تێکڕا لەسەر ئەوە ڕێک کەوتوون کە ماددە لە بنەرەتدا لە گەردان (الجزئ ـ مولکیول) و گەرد لە گەردیلان پێک دێ و گەردیلەش هەرکامێکیان بیگری لە بارگەیەکی سارد (الکترون) و بارگەیەکی گەرم (پرۆتون) و تەنولکەیەکی دیکـــــــــــەی هاوبارگە کە پێی دەگوترێ (نیوترۆن) پێک دێ . وە هەموشیان لەسەر ئەوە ڕێک کەوتوون کە نە گەردو نە گەردیلەو نە هیچ کام لەو تەنولکانەی کە گەردیلە پێک دێنن کە .... بنەڕەتی یەکانیان (ئەلکترون و پرۆتون و نیوترۆن) خاوەنی هیچکام لەو خەسڵەتانە

نین کە لە مرۆڤدا هەن، وەك ژیان و ویست و توانا و زانیاری و بەزەیی و ..هتد .

واتە- ماددە کە خوانەناسان

بە سەرچاوەی بوونی مرۆڤی دەزانن - خاوەنی هیچ کام لەو

سیفەتانە نیە کە لە ئینساندا هەن، بە واتایەکی دیکە ماددە نەدارەو ئەو سیفەتانە

شك نابات کە پێکهێنەری مرۆڤن !!

جا ئێستا وەرن با وێکرا تێفکرین و تێرتێر بە فەقیرحاڵی ئەوانەی خوا ناناسن

پێ بکەنین ! چونکە ئەو بەستەزمانانە دەڵێن :

ماددە مردووەو ئینسان زیندوو، ماددە بێ ئیرادەیەو ئینسان خاوەن ویست، ماددە کوێرەو

مرۆڤ بینا، ماددە کلۆڵەو ئینسان توانا، ماددە نەفام مرۆڤ زانا، ماددە کەڕەو مرۆڤ ..

بیسەر، ماددە لاڵەو مرۆڤ گۆیا، بەڵام دەڵێن ئەو ماددە کەڕو کەڕو کوێرو داماوو مردوو و

لاڵ هیچ پێ نەکراوە، مرۆڤی بیسەرو زاناو بیناو خاوەن تواناو زیندوو و گۆیاو گورج و

پێکراوی خولقاندووە !!!

هەڵبەتە کەسانێك ئاوا بیر بکەنەوە لە (بۆ گریان) و (پێ پێکەنین) شایستەی

یەکێکیان یان هەردووکیانن .

چونکە کەسێك کە دەڵێ ماددە مرۆڤی وەدی هێناوە، قسەکەی بە چەند پلەی زل زل ...

سەیرترە لە ئی ئەو کەسەی کە دەڵێ : فلان کەس بۆخۆی سێوان شك نابات بەڵام دەتوانێ

بە باران بدات بە خەڵکی ! یان فلان شوان خوێندەواری نیەو هیچ نازانێ، بەڵام سەدان

کتێبی قەبە قەبەی لە هەموو بوارەکانی زانستدا داناون .

کەواتە : گەیشتینە ئەنجام کە ئەو سەرچاوەیەی مرۆڤی لێوە هاتووە ئەو زاتەی لێی بوەشێتەوە دروستکراوی مرۆڤی وەپاڵ دری تەنیا و تەنیا زاتی پاك و بێ وێنەو تاکی خودایە .

جا خوێنەری سەنگین !

ئەوەی ڕابرد بەڵگەیەك بوو لەنێو دەیان بەڵگەی دیکەی درێژشاوەدا، بە نموونەیە هێنامانەوە لەسەر سەلماندنی بوونی خوای بەدیهێنەر و پەروەردگار، بەڵام وا نەزانی کە هەقیەی بیری خواناسی هەر ئەو بەڵگەیەی تێدا بێ، دەریای قووڵ و بێ سنووری بڕوا ـ ناری بەس ئەم گەوهەرەی تێدایەو هیچی دی، بەڵکو وەك گوتمان ئەم گەوهەرە دانە ـ یەکە لەنێو دەیان گەوهەری دیکەدا کە مەلەوانی چاك لە دەریای قووڵ و بەرینی خواناسی دەریان دێنێ و بۆ خەڵکێك کە لە هەقی دەگەڕێن ڕایان دەنوێنێ .

سێ یەم : پووچاندنەوەی دوایین هەوڵی بێ بڕوایان

پاش ئەوەی کۆنترین بەڵگەو بیانووی دەستی بێ بڕوایان - کە بریتیە لە بڕوا نەهێنان (١) بە بوونی خودا لەبەر نەدیترانی - لەسایەی بەرەوپێش چوونی زانیاری یە سروشتی - یەکانەوە (٢) وەك قوماشی ناجسن سپات بۆوەو رەنگەکەی چۆوە، بێ بڕوایان کەوتنە پەلەقاژەو گەڕان وسووڕان بۆ ئەوەی چڵە پووشێکی دیکە بدۆزنەوە کە دەستی تێ بگرن و

---

(١) زۆر کەسی بێ ئاگا پێی وایە بڕوا نەبوون بە خودا جل جلالە لەبەر بەرهەست نەبوونی بەرهەمی کارگەی بەرەو پێش چوونی ئەورووپا و گەشەکردنی زانیاری یە سروشتی یەکانە ! بەڵام لەراستی دا: بیری ناوبڕوا و کۆنترین بەهانەی دەستی بێ بڕوایان بووە بۆ بڕوا بەخوا نەهێنان، ئاخر ئەوەتا فیرعەونی میسر (فۆخو) کە نزیکەی (٦٠٠٠) ساڵ پێش ئێستا ژیاوە، بۆ بەرپەرچ دانەوەی بانگەوازی خواناسانەی موسا علیه السلام پەنای بردۆتە بەر هەمان قسەو، بە گاڵتەپێ کردنەوە بە هامانی وەزیری گوتوە کە دەبێ کۆشکێکی بەرزم بۆ دروست بکەی، تا بگەمە ئاسمانەکان و بزانم داخوا راستە موسا جگە لە من خوایەکی دیکەی هەیە!! (وقال فرعون یا هامان ابن لی صرحا لعلی ابلغ الاسباب• اسباب السموات فاطلع الى اله موسى ...) المومن / ٣٦ ٣٧

(٢) چونکە زانیاری نوێ چەندەها دیاردەی دەڵێن وەك (هێزی کێشندە) و (هێزی موگناتیسی) و (تیشکی سەروو بنەوشەیی) و (ژێر سوور) و (هەستی شەشەم) و ... هتد کە بە هیچ کام لە پێنج هەستەکان (الحواس الخمس) هەستیان پێ ناکرێ و گومانیش لە بوونیان دا نیە •

خۆی بێ لە ڕووباری بەتەوژمی عەقڵ و زانیاری قوتار بکەن و تەیان بات، لە ئەنجامدا دەستیان بە چلەپووشی (ڕێکەوت) گرت و پێیان وابوو مام ڕێکەوت ئەرقوتارکەرەیە کە ئەوان لێی دەگەڕان! بەلام هەر هێندەیان خۆش بوو تا دەستیان لێ گیرکردن و ڕووباری بەلگان یەك دوو تەکانی پێدان، ئیدی چلەپووشی گۆرینیشیان بەدەستەوە هات و سەرلەنوێ پێدا چوونەوەو سەرلەنوێ بۆ دیتنەوەی پچك و مچك ئەوە هیچ، بەلام بۆ چلەپووشێکی دیکە تێ هەلچوونەوە، ئنجا پاش پەلەکوتەو هەولدانێکی زۆر، سەرەنجام چلەپووشی هەربوویی ماددە (ازلیە المادە) یان بەدی کردو وەك کەسێك کە پوورە هەنگێ لە داری دا دەدۆزێتەوە خۆشێك چەنگیان لە چلەپووشی ناوبراو گیرکردو پێیان وابوو تازە لێی حەسانەوەو .... (١)

دەتوانن بەهۆی چلەپووشی گۆرینەوە خۆ لە ڕووباری بەلگان قوتار بکەن و بێنە دەرێ وە وایان زانی کە هەربوویی ماددە چەترێکە دەگونجێ لەسەر خۆیانی هەلبدەن و کاریێك

---

(١) بۆ حالی بوون لە چۆنیەتی هەلوەشاندنەوەی بیردۆزەی (بە ڕێکەوت دروست بوونی - کون - بوونەوەر) لە لایەن زانیاری نوێ وە، بەتایبەتی زانیاری ماتماتیك (علم الرياضيات). بڕوانە کتێبی (مصير البشريه) لیکۆنت دی نۆی، وە (الله يتجلى فى عصر العلم) وە کتێبی (ڕێکەوت)ی مامۆستا شارەزووری نەمر.

بکەن ڕێژنە بارانی بەخوڕزەمی بەڵگە ژیری و زانیاری یەکانی دەستی خوا ناسان لەشیان تەڕ نەکا و شلانیان نەشۆرینی !

بەلام حەیفێ ئەم گوما نەشیان وەك ها وەلانی پێشێ ی خەیاڵ پلاوێکی ڕووت نەبێ چی دی نەبوو ، چونکە هەر هێندەیان زانی زانیاری فیزیا و کیمیا سەربا ری عەقل و ژیربیـــژی وەك پاچێکی نووك تیژ لە ڕووخاندنی کۆنە قەلای ڕزیوو ئەفسانەیی هەربۆویی مـــادده وەخۆ کەوت و هێندەی دەلێ ی یەك و دوو پەرەم پەڕەمی کردو هەر پچکەی بو لایەکی فڕیدا .(١)

بەڵێ جا سەرەنجام پاش ئەو هەموو دەردەسەری و سەگی یەی بێ بڕوایان بەپێی یاسای خوا رو خێچ و ناتەواوی مەلای مەزب________________وورە .

---

(١) لەڕاستی دا لەم دوایی یەدا زانیاری فیزیا و کیمیا و لقەکانیان مەعلوومات و کەرەسەیەکی زۆریان خستە دەست عەقڵەوە کە دەتوانێ پتەوترین بەڵگەیان لێ دروست بکـــات لەسەر سەلماندنی پەیدا بوویێتی مادده وە بە پێچەوانەی بیرو بۆچوونی ماددە پەرستان زانیاری بەهیچ ڕەنگێك بۆی نیە دم لە (هەربوویی مادده) وەربدات ، چونکە ئەم مەسەلەیە شتێك نیە بە تۆڕو شەداوی پێنج هەستەکان بگیرێ و لە تاقیگە (مختبر) دا بجەربێنـــرێ بێگومان زانیاریش بەم توانای بەسەر دیاردە بەرهەستەکاندا دەشکێ ، بەلام مەسەلـــەی هەربوویی (ازلیە) مەسەلەیەکی ژیری و فەلسەفی یەو نایەتە ئەو جوغزەوە .
هەڵبەتە ئێمە سوپاس بۆخوا لە بەرگی سێیەمی کتێبی (گەورەترین ڕاستی) دا چاك ئەفسانەی هەربوویی ماددەو بوونەوەرمان وەدرۆ خستۆتەوە ، وە لە بەشی دووەمی بەرگی یەکەمی کتێبی ناوبراودا دیسان مەسەلەی هەربوویی ماددەو بوونەوەرمان وەدرۆ خستۆتەوە .

(پیاو ئەوەیە لە قسەی خۆی نەیەتە خوارێ و قسەی هەر یەك بێ) ! دیسان دوایین هەوڵ و(١)

تەقەلای خۆیان بە خەرج داو، دەستیان بو چڵە پووشێکی دیکەش برد بەئومیدی خۆگرتنەوەو

رزگاربوون، ئەو چڵە پووشەش کە ئێمە ناومان لێ ناوە (دوایین هەوڵی بێ بروایان)

بریتی یە لەو قسەیەی کە دەڵێت: (پەیدا بوونی بوونەوەرو هەموو دیاردە سەرسامکەرەکانی

سروشت، شتێکە ئەنجامی حەتمی و سروشتی ماددەو توخمەکانیەتی) ! بۆ وێنە دەڵێین:

نێوکی هەر میوەیەك و تووی هەر رووەکێك و گیاندارێك، خاسیەت و تایبەتی یەکی تێدایە

کە وای لێ دەکات ئەو میوەو رووەك و گیاندارانەی لێ پەیدابن . وە دەڵێین:

هەر بەم شێوەیە هەموو گەردیلەو گەردو خانەکان هەرکامێکیان خاوەنی چەند تایبە

ـ تی یەکە، کە دوایی ئەو تایبەتی یە وای لێ دەکات ئەرکی دیاری کراوی خۆی ئەنجام

بدات ! کەواتە پێویست ناکات بۆ وەلامدانەوەی پرسیاری: (کێ باران دەبارێنێ؟)(کێ

رووەك دەروێنێ؟)(کێ مندال لە منداڵدانی دایکی دا دروست دەکا و پێ دەگەیەنێ؟) پەنا

بەرینە بەر بروا بەخوابوون و بڵێین: خوا !!! بەڵکو دەڵێین ماددە چ لەشێوەی

گەردیلەو گەرد دا بێ، چ لەشێوەی توخم، چ لەشێوەی خانەیەکی گیاندارێ(خلیە

حیوانیە)، خاوەنی چەند خەسلەت و تایبەتی یەکە، بەهۆی ئەو خەسلەت و

---

(١) دەڵێن لە تەمەنی بیست ساڵیدا لە مەلای مەزبوورەیان پرسی چەندساڵ دەبێ؟ ئەویش گوتی بیست ساڵ، ئنجا پاش بیست ساڵی دیکە هەمان پرسیاریان لێ کردەوە هەر گوتی بیست، گوتیان جا چۆن ! گوتی پیاو دەبێ قسەی هەر یەك بێ !!

تايبەتى يانەوە ئەو ئەركانە ئەنجام ئەداتو ئەو ديارەدەو رواڵەتانەى تێدا سەر هەڵدەدەن .

جا ئێستا با ئەم دوابيە هەوڵيش لە مەحەكى عەقڵ بدەين و بيخەينە بەر تيشكى زانيارى و بە تەرازووى واقيع هەڵى سەنگێنين و بزانين وەك بڕوايان گومان دەبەن ! ڕاست دەردەچێ، يان بە پێچەوانەوە بە مەرەدى هاوەڵانى پێشووى دەچێ و .... چلەپووشێكى بێ ڕەگ و ڕيشە دەردەچێ !!

لە پێشەوە دەڵێين :

ئێمەش نكووليمان لەوە نيە كە تێكڕاى شتە ماددى يەكان هەركا مێكيان خاوەنى چەند خەسڵەتو تايبەتى يەكى زاتى يەو دەزانين كە ماددە لە هەر شێوەو چۆنيەتى يەك دا بێ شوێنەوارێكى زاتى هەيە .

بەلام ئەمە بە تەنێ - واتە بڕوا بوون بە خەسڵەتمەندى و شوێنەواردارىيەتى ماددە - بەس نيە بۆ تەفسيركردنى چۆنيەتى پەيدا بوونى بوونەوەرو ديارەدە سروشتى يەكانى وە .. بڕوا بوون بەوەى كە هەركام لە گەرديلەو گەردو توخمو خانەكانى ماددە خاوەنى كاريگەرىو شوێنەوارى سەربەخۆو زاتى يە، بێ ئيحتيا جمان ناكات لە بڕوا بەخوا هێنان چونكە :

١- ئەگەر گریمان بڕوا بوون بە خەسڵەتداری ماددە تەفسیری چۆنیەتی پەیدا بوونی دیاردەو ڕواڵەتەکانی ماددەشمان بۆ بکات، هەر ناتوانێ چۆنیەتی پەیدا بوونی خودی ماددەمان بۆ تەفسیر بکات.

٢- ئنجا دان هێنانمان بەوەدا کە ماددە خاوەنی چەند خەسڵەتێکە دەبنە هۆی گۆڕان وەپەرەستاندنی و پەیدا بوونی دیاردە سروشتی یە ڕێك و پێکەکانی، لەگەڵ پرسیاریکی گرچوو برداندەستەو یەخەمان دەکات و دووچاری (عوذر لە قەباحەتێ خراپتر) مان دەکات! چونکە یەکێك دەپرسێ: باشە ئاخر ئەو خەسڵەت و تایبەتیە گرنگانەی ماددە کە سەرچاوەو دینەهۆی گۆڕان و پەرەستاندنی دیاردە سروشتی یە پڕ وردەکاری یەکانی، چۆن و کێ لە ماددەدا پەیدای کردن؟! هەڵبەتە یان دەبێ بڵێین: ماددە بۆخۆی ئەو خەسڵەتانەی لەخۆیدا هێناونەدی! جا بێگومان لەم دوو وەلامەش بەس یەکیان گونجاوە کە یەکەمیانە، وەك لە مەسەلەی دووەمی ئەم پاشکۆیەدا خرایەڕوو.

٣- کاتێك دەگونجا پەیدا بوونی دیاردەو ڕواڵەتەکانی ماددە بە قسەی گۆڕین تەفسیر بکرێ، کە بوونەوەرو دیاردە سروشتی یەکان بەم شێوە ڕێك و پێك و یاسادارەی ئێستا نەبان، بەڵکو وەك چێشتێ مجێوری و شێوێ شێتەی تێکەڵ و پێکەڵ و بێ سەرەو بەرەو کەس نازانی چۆن با !!

با بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەست وێنەیەک بێنینەوە :

کابرایەکی وردەوالەفرۆش بێنە بەرچاوان کە هەگبەیەکی پێ یە پڕی کردوە لە شمەکی هەمەجۆرەی قندا لانە وەک : نوقڵ و چوکلیات و بنێشت و مزمزەو کورسی نەعنا و لوقم و شەقشەقەو گەنمەشامی و .. هتد .

بێگومان ئەگەر لە بابای وردەوالەفرۆش بپرسین ئەرێ خالە ! نوقڵ بۆ شیرنەو کورسی نەعنا بۆ مزرەو شەقشەقە بۆ شەقەشەقی دێ و گەنمەشامی بۆ سپیە؟! دیارە پێمان دەڵێ : نوقڵ چونکە شیرنەو کورسی نەعنا بۆیە مزرە چونکە نەعنایەو .. وە هەروەها .

هەڵبەتە ڕاستیش دەکات شیرینی نوقڵ و مزری کورسی نەعنا و شەقەشەقی شەقشەقەو سپیەتی گەنمەشامی ، چەند خەسڵەتێکی زاتی ئەو شتانەن و لێیان جوێ نابنەوە .

بەلام با ئەمجار پرسیارێکی دیکە لە بابای وردەوالەفرۆش بکەین و بڵێین : ئەدی خالەگیان بۆچی نوقڵ و چوکلیات و بنێشت و مزمزەو ..هتد هەموویان پێکەوە لە هەگبەکەتدا خربوونەوەو شتێکیان پێک هێناوە کە پێی دەگوترێ (وردەوالە) ؟

ئاشکرایە خالی وردەوالەفرۆش دەڵێت : کاکەگیان ئەو شمەکە هەر لەخۆرا لە هەگبەی من دا خر نەبوونەوەو من کریومن و پێکەوەم کۆکردوونەوە .

هەڵبەتە ئەگەر لەودەمەی دا یەکێک قسە بە بابای وردەوالەفرۆش ببڕێ و بڵێ :

نەخێر خاڵە نەخێر بەهەڵەدا چووی ! بەڵکو ئەوەی بۆتە هۆی خڕبوونەوەو لەسەریەک کەڵەکە

بوونی ئەو شتانەو دروست بوونی دیاردەیەک بەناوی وردەواڵە ، هەر خودی ئەو خەسڵەتانەن

کە شتێکی زاتی شمەکەکانن ، وەک شیرینی و مزری و شەقەشەق و سپیەتی !! نەک هەو باو بای

وردەواڵەفرۆش ، ئێمەش و هەموو خاوەن عەقڵێکی دیکەش شین شین دەبێتەوەو لــــــــــە

پێکەنینیان لەسەر گازی پشتێ دەکەوین .

ئنجا ڕێک و پێکی و هاوئاهەنگی یەک کە لەنێو بوونەوەریشدا دەبینری ، بە هەمان

شێوە ناگونجێ بەوە تەفسیر بکرێ کە ماددە خاوەنی چەند خەسڵەتێکی زاتی و ...

کاریگەرە ، چونکە هەبوونی چەند خەسڵەتێکی سەربەخۆو زاتی لە چەند شتێکدا دەبێتە هۆی

ئەوەی هەرکام لەو شتانە شوێنەوارو پەرێزێکی سەربەخۆو تایبەتی هەبێ ، بەڵام هیــــــچ

کاتێک نابێتە هۆی دروست بوونی جۆرە ڕێک و پێکی و هاودەنگی و هاوسەنگی یەکــــە

ئامانجێکی ویستراوی پێ بپێتەدی .

با وێنەیەکی دیکەش بێنینەوە :

زانایان دەڵێن : ئەوەی تائێستا جێی متمانەو دڵنیایی یە ئەوەیە کە بەس لەسەرخڕۆکەی

زەوی ژیان هەیە ، چونکە بارودۆخێک کە ڕەخسانی ژیان دەیخوازێ تەنیا لەسەر زەوی ساز

کراوە ، ئەویش بەهۆی پێکەوە گونجان و هاودەنگی و هاوسەنگی چەندان دیـــــاردەی

سروشتی وەك ڕۆژو زەوی و مانگ و هەوا و ئاو و چیا و ڕووەك و گیاندار و ... هتد هەڵبەتە هەرکامێك لەو دیاردانە بۆئەوەی لەگەڵ دیاردەکانی دیکەدا ڕێك بکەوێ و بسازێ و ببێتە مایەی پەیدابوونی ژیان لەسەر زەوی، چۆنیەتی و ئەندازەیەکی تایبەتی بۆ دیاری کراوە کە ئەگەر بەو چۆنیەتی و ئەندازە تایبەتی یەوە نەبا، نەدەگونجا ببێتە مایەی ڕەخسانی ژیان لەسەر زەوی .

جا ئێستا با بزانین ئەو ڕێککەوتن و هاوسەنگی و هاوکاری یەی دیاردە سروشتیەکان چۆن و بەهۆی چی یەوە پەیدا بووە ؟!!

لەڕاستی دا بۆ دۆزینەوەی هۆی پەیدابوونی ڕێك و پێکی و هاوسەنگی بوونەوەر بەگشتی، و ئەو دیاردە سروشتی یانەی بوونە هۆی پەیدابوونی ژیان بەتایبەتی، ناچاریین یەکێك لەم سێ ڕی یە هەڵبژێرین :

١- ڕێك و پێکی و هاوسەنگی دیاردە سروشتی یەکان، لە هەرکام لە دیاردە سروشتیەکانەوە پەیدا بووە .

٢- ڕێك و پێکی و هاوسەنگی دیاردە سروشتی یەکان، لە تێکرای دیاردە سروشتی یەکانەوە پەیدا بووە، بەڵام بە هەر شێوەیەك کە ڕێ کەوتبێ و هاتبێتە پێش !

٣- ڕێك و پێكی و هاوسەنگی دیاردە سروشتی یەكان، لە تێكڕای دیاردە سروشتی یەكان پەیدا بووە، بەڵام بەشێوەیەكی تایبەتی ویستراو .

بێگومان ئی یەكەمیان نەگونجاوە، چونكە یەك دیاردەی سروشتی بەس شوێنەوارو پەرێزی تایبەتی خۆی هەیەو هیچی دی، بو وێنە ڕۆژ بەس پەرێزی تایبەتی خۆی هەیەو ناتوانێ هەر كام لە زەوی و ئاوو هەواو ڕووەك و ..هتد یەك یەك لە خودی خۆیاندا وویكراش وایان لێ بكات گونجاوو ڕێك و پێك بن .

ئی دووەمیشیان دیسان لەگەڵ عەقڵ و زانیاری دا دانووی ناكوڵێ، چونكە یەك تاقەفیشەك كە بە نەزانی و ناشی یی دەتەقێنرێ پەرێزی خراپ تەبێ لێ ی چاوەڕێ ناكرێ، چ جای ئەوەی سەرلەبەری ماددەو دیاردە سروشتی یەكانی ببنە فیشەكە شێتەو گورزی باباى (شەلم كوێرم كەس نابوێرم) !!

كەواتە ئەوەی كە لەگەڵ عەقڵ و زانیاری دا دەگونجێ بەس ڕێ ی سێ یەمیانە، ناچارین بۆ تەفسیركردنی چۆنیەتی پەیدا بوونی ئەو ڕێك و پێكی و پێكەوە گونجان و هاوسەنگی یەی كە لەنێوان دیاردە سروشتی یەكاندا دەبینرێ و بۆتە هۆی پەیدا بوون و بەردەوام بوونی ژیان لەسەر زەوی بڵێین : ئەو دیاردە سروشتی یانە لە لایەن زاتێكی زاناو تواناو كاربەجێوە

ڕێك خراون و هاوسەنگی و تەبایی یان لەنێوان دا پەیدا کراوە .

کەواتە بەڵێ ڕاستە، هەرکام لە گەردیلەو گەردو توخمو خانەو هەرکام لە دیاردە سروشتی یەکان، پەرێزو شوێنەوا رێکی زاتی و تایبەتی هەیە، بەڵام ئەوە کە هەرکام لەمانە - کە چەند حاڵەتێکی جۆراو جۆری ماددەن - پەرێزو شوێنەوا رێکی زاتی و سەربەخۆی هەیە، ناتوانێ چۆنیەتی پەیدا بوونی هاودەنگی و ڕێك و پێکی و هاوکاری دیاردە سروشتی یە - کانمان بۆ تەفسیر بکات .

ئنجا لە کۆتاییدا بۆ نەمانی هیچ گرێ و گۆڵێ و دوو دڵی یەك دوو وێنەی دیکەش دێنینەوە :

وێنەی یەکەم :

ڕستەی (هێمن شاعیرە) لە (١٠) پیتان پێکهاتوە :

(ه ێ م ن ش ا ع ی ر ە)

دیارە هەرکام لەم (١٠) پیتانە خاوەنی دەنگێکی تایبەتی یە کە بە شوێنەوا رێکی زاتی و سەربەخۆی وی دادەنرێ، بەڵام بێگومان ئەم پیتانە بەس لەکاتێکدا بەم شێوە تایبەتی یەی سەرێ ڕیز دەبن ئەو مانا و مەبەستە دەگەیەنن کە ئێمە دەمانەوێ، وەغەیری ئەم شێوەیە بە هەر شێوەیەکی دی ڕیز ببن، ئەو ئامانج و مەبەست و ڕێك و پێکی یەی ئێمە دەمانەوێ نایەتە دی .

جا لێرەدا ئەگەر یەکێك بڵێ : هەرکام لەم پیتانە شوێنەوارێکی تایبەتی و دەنگێکی دیاری کراوی هەیەو، تا تێکرای ئەم پیتانە بە دەنگە تایبەتی یەکانی خۆیانەوە نەبەنە مەیدانێ و ڕیز نەبن، قسەی گۆڕین نایەتە دی، ئەوە بێگومان قسەیەکی بەجێی گوتوە .

بەلام ئەگەر هەر لەوکەسە پرسیار بکرێ، باشە بۆچی لەنێو سەدان جۆرە ڕیزبوونی دیکەی مومکین و لەبارانەدا هەبوودا بەس ئەم جۆرە ڕیزبوون و تەعبیرە دروست بوو؟!

ئەویش بڵێ : خەسڵەت و شوێنەواری تایبەتی و زاتی هەرکام لە (١٠) پیتەکان بوو بە هۆی ئەوە، ئەوە بێگومان قسەیەکی بێ جێی کردوە، چونکە خەسڵەتی زاتی و تایبەتی هەر پیتێك هەر ئەوەندە پێویست دەکات کە شوێنەواری تایبەتی خۆی - واتە دەنگەکەی - لەمێ ی جیانەبێتەوە، بەلام ئەوە کە دەبێ حەتمەن پیتی(هـ ، ی) لە تەنیشت (م ، ن) ڕیز بـبـین، ئەوە بە هیچ جۆرێك یەکێك نیە لە داخوازی یەکانی هیچ کام لە پیتەکان .

مادام وابێ بۆ تەفسیر کردنی هۆی ڕێك و پێکی و ڕیزبوونی پیتەکان بەم شێوەیە ..... حەتمەن دەبێ لەسەرچاوەیەکی دیکە بگەڕێین، ئەویش ئەوەیە کە باباى ژیرو فامیدە کە مەبەست و ئامانجێکی تایبەتی هەبوەو ویستوویەتی بە خەڵکی رابگەیەنێ،کە (هێمن موکریانی) شاعیرە .

شتێکی ڕوونە کە ئەو بابایە لە دەنگ و خەسڵەتی هەرکام لە پیتەکان ئاگادار بووە

زانیویەتی چۆن وشە ریز دەکرێن و رستەیان لێ پێك دێت ، وە بە گوێرەی سەلیقەو بەرنامە - یەکی ژیرانە لە پیتەکان وشەی تایبەتی دروست کردوون و ، وشەکانیشی بەشێوەیەکی تایبەتی ریز کردوون ، تا لە ئاکامدا ئەو مەبەستەی راگەیاند کە لەنێو دووتوێی رستەی گۆرین دابوو .

مەسەلەی گەردیلەو گەردو تۆخمو خانەو دیاردە سروشتی یەکانیش بە هەمان شێوە ، هەر کام لەمانە خاوەنی چەند خەسلەتێکی تایبەتی و شوێنەوارێکی زاتی یە ، بەلام لەکاتێکدا هەموو ئەمانە دەستیان پێ لە ملی یەکدی دەکرێ و هەرکامێکیان دەکرێتە ئالقەیەك و لە هەموانیان زنجیرەیەك دروست دەکرێ ، بە هیچ عەقلێك رەوا نیە بگوترێ ئەو دەست پێ لە یەکدی ملی کران و ئالقە بەندی کرانەش شوێنەواری زاتی و تایبەتی ئەو شتانەیە ، چونکە ئەو شتانە (گەردیلەو گەردو ..هتد) شوێنەواری گچکەو تایبەتی یان هەیە ، بەلام هێنانەدی .. شوێنەوارێکی گشتی و رێك و پێکی و هاوسەنگی و هاوکاری یەکی بەرفراوانیان لەوزەدا نیەو ، پێویستە بۆ تەفسیرکردنی چۆنیەتی پەیدا بوونی دیاردەیەکی وا ، لەسەرچاوەیەکی دیکەدا بگەرێین کە شتی وای لێ بوەشێتەوەو کاری وای لەدەست بێ ، هەلبەتە ئەو سەرچاوە - یەش خودای پەروەردگارە .

وێنەی دووەم :

هاوکات لەگەڵ لەدایک بوونی منداڵدا (شیر)ێک لە مەمکی دایکدا پەیدا دەبێ، کە ئەندازەی خەستی و ڕوونی یەکەی، لەگەڵ ئەندازەی تەمەن و پێداویستی جەستەی منداڵەکە ڕێک کەوتوویە و بە پێی هەتا تەمەنی منداڵەکە پتر هەڵدەکشێ، ئەندازەی خەستی شیرە - کەش زیاتر دەبێ .

جا گومانی تێدا نییە کە شیری دایک لە کارگەیەکدا دروست دەبێ، کە لە چەند ئەندامێک پێکهاتوە، هەرکام لەو ئەندامانەش لە چەندان شانەو خانە دروست بووە، هەرکام لەو شانەو خانانەش لە ملیۆنان گەردو گەردیلە پێکهاتووە .

بەڵێ هیچ کەس نکوولی لەوە نیە کە شیری دایک لە ئەنجامی پێکەوە ڕیزبوون و .... هاوکاری ملیاران گەردیلەو ملیۆنان گەردو، هەزاران خانەو شانەو چەندان شتی وەک : خوێن و رەگ و دەمارو دەزوولەو مەمیلەو هۆرمۆن و ... هتد پەیدا دەبێ .

بەڵام جێی کێشەو دەم بەدەمە لێرەدا ئەوەیە، کە ئایا پێکەوە ریزبوون و هاوکاری یەکدی کردن و پاڵ لێکدانی ئەو ملیارەها گەردیلەو ملیۆنەها گەردو .....

هەزارەها خانەو چەندان شتی وەک خوێن و هەواو رەگ و دەمارو دەزوولەو هۆرمۆنو

...هتدە کە دەبنە هۆی دروست بوونی شیرێك کە لەگەڵ مەمکی دایك و زارو گەرووی منداڵو ئەندازەی پێداویستی جەستەی و قۆناغی تەمەنیدا لە سەدا سەد (١٠٠٪) گونجاو و پێکەوە لێکە، کارو پەرێزی شوێنەواری کێ یە ؟!!

ئایا دەتوانین بڵێین پەرێزو شوێنەواری گەردیلەو گەردو خانەو شانەکانی جەستەی دایکەکەیە، چونکە هەرکام لەوانە خاوەنی کاریگەری و شوێنەوارێکی زاتی و سەربەخۆیە؟ بێگومان نەخێر، چونکە پەرێزو شوێنەوارێك کە ئەو شتانە پەیدای دەکەن شتێکی گچکەو دیاری کراوە، بەلام پێکەوە ڕیزبوونیان و هاوکاری و پاڵ وێکدانیان دیاردەیەکی گشتی و فراوانە .

کەواتە ڕاستە هەرکام لە گەردیلەو گەردو توخمەکانی ماددەو ئەو دیاردە سروشتی - یانەش کە لێ یان پێك دێن، خاوەنی کاریگەری و پەرێزێکی زاتی و سەربەخۆن. بەلام نابێ لەوە بێ ئاگابین کە ئەو شوێنەوارو پەرێزانە جوزئی و گچکەن، کەواتە ئەگەر هات و پەرێزو شوێنەوارێکی گشتی و فراوانمان دی، وەك پێکەوە گونجان و هاوکاری کردنی ئەو هەموو گەردیلەو گەردو توخم و دیاردە سروشتی یانە بە شیوەیەك کە دەبوو بە هۆی هێنانەدی ئامانج و مەبەستێکی گرنگ و مەزن - وەك پەیدابوون و بەڕێوەچوونی ژیان - کە ئەگەر بەو شیوەیە نەبا بە هەر شێوەیەکی دیکە بایە نەدەهاتە دی، ئەوە لە حاڵێکی وادا عەقڵ و ویژدانی ساغ و زانیاری ڕاستەقینە ناچارمان دەکەن، کە ئەو شوێنەوارە

گشتی و بەرفراوانە بگێڕینەوە بۆ سەرچاوەیەکی وا کە لێی بوەشێتەوەو دەپارانیدا هەبێ، تاقە سەرچاوەیەکیش کە دەبارانی دا هەبێ بتوانێ سەرلەبەری بوونەوەر رێك بخات و هەموو وردو درشتی ئەو بوونەوەرە بەشێوەیەك ریز بکات و جۆرە هاوسەنگی و هاودەنگی و ... هاوکاری یەکی تێدا بێنێتەدی،کە دەبێتە هۆی هێنانەدی چەندان ئامانج و مەبەستی گرنگو بەجێ و ویستراو، کە زاناو شارەزاو پسپۆڕان لە ئاقاری دا سەرسام و ماتن، تەنیا و تەنیا خودای بەرزو مەزن و زاناو تواناو کاربەجێ یە، کە خاوەنی ئەوپەڕی بەزەیی و زانیاریو دەسەڵات و لێزانی و هەموو خەسڵەتێکی دیکەی بەرزو پەسندەو، لە هەموو هەڵەو پەڵەو کەم و کوڕی یەك دوورە.

چوارەم : زانیاری لە خزمەتی بیری خواناسی دایە

بەڵێ لە راستی دا بەرەوپێش چوون و گەشەکردنی زانیاری بەتایبەتی زانیاریە سروشتی یەکان - دەبێتە هۆی پتر درەوشانەوەو زیاتر بەهێزبوونی بیری خواناسی، چونکە وەك لە لاپەرەکانی پێشوودا گوتمان لەرێی زانیاریەوە مروڤ پەی بە رازو نهێنی یەکانی بوونەوەرو سروشت دەبات و بە یاساو دەستوورە رێك و پێك و پر وردەکاری یەکانی ئاشنا دەبێ، هەڵبەتە هەتا زیاتریش تواناى موتالاو تێگەیشتنی دێرەکانی کتێبی بوونەوەرمان هەبێ، پتر بە دانەری ئەو کتێبە ئاشنا دەبین کە خوای میهرەبان و کاربەجێ یە .

جا وا ئێمە لەم باسەدا وەك ((لوێچێك لە تەغارێك) چەند نموونەیەك لەو وردەکاری و رێك و پێکی و هاوسەنگی (توازن) ە سەرسامکەرە دەخەینە بەرچاو، کە زانیاری نموی لە بوونەوەردا پەی پێ بردوەو پەردەی لەسەر لابردوە، بەلام بەرلەوەی بیینە سەر خستنە رووی ئەو نموونانە دەڵێین :

زانایان دەڵێن هاوسەنگی (توازن) و هاودەنگی و پێکەوە گونجانی هەموو دیاردە سروشتی یەکانی بوونەوەر، یەکەمین یاسای بەرچاوو زەقترین دروشمی بوونەوەرەو هەمان

رێك و پێكی و هاوسەنگی كە لەنێوان زەوی و مانگ و ڕۆژو ئەنداما نی دیكەی كومەڵەی ڕۆژ..

(المجموعه الشمسیه) دا دەبینری ، هەم لەنێوان كەهكەشانە زەبەلاحەكانیش داو هەم لەنێوان

تەنۆلكە(جسیم) ە گچكەكانی نێو گەردیلەش دا دێتە بەرچاوی عەقڵ و زانیاری .

بە واتایەكی دی بوونەوەر هەر لە گچكەترین شتیەوە بیگرە هەتا گەورەترین شتی تێكرا؟

گەردن كەچی یاساو حوكمی هاوسەنگی و تەبایی و پێكەوەگونجانە، بەدەردی قورئانی بەرز

فەرموویەتی (ولە اسلم من فی السموات والارض..) آل عمران / ٨٣

وە هەرچی لە ئاسمانەكان و زەوی - بوونەوەر- دایە گەردن كەچی ویە !!

گۆڤاری (كوریری جیهانی) كە ڕێكخراوەی یونسكو(منظمه الیونسكو) دەری دەكات لەو

بارەوە گوتویەتی : (بەراستی سروشت شتێكی تێرو تەواوە ، وە چەند دیاردەیەكە هەندێكی

گەڵ هەندێكی دا تەباو گونجاوە ، كار لەیەكدی دەكەن و پێكەوە پەیوەستن،

لەوبارەوە ڕاست وەك پارچەكانی كاتژمێرێكی هاڵۆزاون ، وە لەنێوان تێكرای ئەو دیاردەو

ئەندامانەدا هاوسەنگی یەكی دامەزراو هەیە كە بەهۆی فلان و فیسار ئەندازەی تایبەتی یەوە

پەیدا بوە - كە لەو دیاردانە رەچاوكراوە-)

ئێستاش نۆرەی خستنەرووی چەند نموونەیەكە لە هاوسەنگی و هاودەنگی بوونەوەر :

وێنەی یەکەم : (پەیوەندی نێوان گیانەوەرو ڕووەک)

زانایان دەڵێن خەڵکی سەرزەوی لەماوەی ساڵێکدا (٦٦٤) ترلیۆنو(٧٣٦) ملیار لیتر ئۆکسجین هەڵدەمژن کە بە ژمارە ئاوا دەنووسری (٠٠٠ ٠٠٠ ٠٠٠ ٧٣٦ ٦٦٤) !!

وە ویڕای هەڵمژینی ئەم ئەندازە ئۆکسجینە ٪ (٥٥٩) ترلیۆن و (٦٤٠) ملیار لیتر ترشی کاربۆنیک لەگەڵ هەناسەدانەوەدا دەدەنەوە بە سروشت !! بەشێک

تێبینی : (لەو دووەم ئۆکسیدی کاربۆنەی کە لەگەڵ هەناسەدانەوەدا دێتە دەرەوە بەهۆی هەڵمی ئاوی نا و هەواوە دەگۆڕی بۆ ترشی کاربۆنیک)

$$CO_2 \xrightarrow[H_2O]{} H_2CO_3$$

هەڵبەتە ئەو هەموو (ئۆکسجین) ە کە خەڵکی سەرزەوی لە ماوەی ساڵێکدا هەڵی دەمژن و ئەو هەموو ترشە کاربۆنی یەی کە وەک پاشەڕوک و ڕەژوو وایە ٪ زۆر زۆرەو ... دەبوایە بە ماوەیەکی کەم (ئۆکسجین) یش ببڕێ و دنیاش پڕبێ لە دووەم ئۆکسیدی کاربۆن . بەلام ئایا بۆچی ئەمە ڕوونادات ؟ کە مردن و لەنێوچوونی مسۆگەروو حەتمی مرۆڤ و تێکرای گیاندارانی لە گرەو دایە ؟!

زانیاری لەوەلامدا دەڵێت :

هاوسەنگی و هاوکاری و تەبایی یەکی سەرسووڕهێنەر لەنێوان گیانەوەرو ڕووەکدا هەیە

لە سۆنگەی ئەو هاوسەنگی و هاوکاری و تەبایی یەوەیە کە نە (ئۆکسجین) لەهەوای دەوری زەویدا دەبڕێ و نە دووەم ئۆکسیدی کاربۆن دنیا پڕ دەکات، چونکە ئەو (ئۆکسجین)ەی کە گیانەوەران هەڵی دەمژن، هەرچەندە ئەندازەیەکی زۆریشە بەڵام لەچاو ئەو هەموو (ئۆکسجین)ەی کە رووەک و شیناورد لەکاتی تیشکە پێکهاتن (التمثیل الضوئی)دا دەری دەدات یەکجار کەمو نابووتە !!

دیسان ئەو پاشەڕۆک و زبڵ (دووەم ئۆکسیدی کاربۆن)ەی کە بەهۆی هەناسەدانی گیانەوەرانەوە پەیدا دەبێ زۆر کەمترە لەو ئەندازەیەی کە رووەک پێی دەژی و هەڵی دەمژێ !!

جا گومانی تێدا نیە کە ئەم هاوسەنگی و هاوکاری و تەبایی یەی نێوان گیانەوەرو رووەک کە هەردووکیان پێویستی یەکدی دابین دەکەن، و هەردووکیان بۆ یەکدی هەم کڕیارو هەم فرۆشیارن و وەک دوو پێی تەرازوو وان بۆ یەکدی، هەتا بڵێی جێی سەرسوڕمان و تێفکرین و وردبوونەوەیە، و درەوشاوەترین بەڵگەی مشوورخۆریەتی و بەسەرڕاگەیشتوویەتی خوای کاربەجێ و بەبەزەیی یە.

وێنەی دووەم : (لە سروشت دا هەموو شتێك دەخوات و دەخورێ)

نموونەیەگی دیکەی هاوسەنگی بوونەوەرو پێکەوە تەبا بوون و بە دەنگی یەکدی یـەوە هاتنی دیاردەگانی، ئەوەیە کە هەموو شتێك لە سروشت دا هەم لە دەوروبەرەکەی دەخوات و هەم دەشبێتەوە خۆراك بۆ دەوروبەرەکەی !! ڕووەك و شینا ورد بژیوی خۆی لە تیشکـی ڕۆژو ئاوو گڵ دا بین دەکات، گیا نەوەرانیش بەشێکیان لەسەر ورگی ڕووەك و شینا ورد دەژین، ئنجا ئەو ئەندازە ڕووەکەی کە لەبەر گیا نەوەران دەمێنێتەوەو پاشەڕۆکی گیا نەوەرانیش دەبنـە خۆراك و بژیو بۆ بڕێك لە زیندەوەران .

ئنجا لاشەی مردووی گیا نەوەرو توێڵك و گەڵاو میوەی ڕزیوی بڕێك لە شینا وردو درەختیش دەبێتە خۆراك و ڕۆزی کرمێ زەوی و ئەو زیندەوەرانەی وەك وین .

ئنجا کە تیشکی ڕۆژ لە زەوی دەدات و وزەی ڕۆژ دەچێتە بن توێخی زەوی یەوە، دەبێتـە هۆی یاریدەدانی زیندەوەرەکانی بن گڵ و ئەوانیش ماددەی ئەندامی ـ ئۆرگانـــــــــی (المادە العضویە) وردوخاش دەکەن و بەشێکی لێ دەخۆن و بەشەکەی دیکەش لەشێـــــوەی پاشەڕۆکدا فڕێ دەدەنەوە .

ئنجا گیاندارە ڕووەکی یە وردیلەکانی بن زەویش لە کەڕوو و بەکتریاکە توانـــــای جێ بەجێ کردنی تیشکە پێکهاتنیان نیە، لە تاریکی بن زەوی دا بژیوی خۆیان لـــــــە

پاشەڕۆك و لاشەی زیندەوەرە وردەكان دا بین دەكەن .

وە هەندێك لەو بەكتریا و جۆرە كەڕوانەی كە دەمێننەوە، ئەو پاشماوە ڕووەكی و گیانە-وەری یە پێك دێنن كە خۆراك بۆ ڕووەك دا بین دەكەن، وە هەندێك لە جۆرەكانی گیاندارەوە .. ڕووەكی یە وردیلەكانیش كارەكە دەگەیەننە قۆناغی كۆتایی، و ئەو پاشماوە گەنیوەی ژێـر گڵ دەگۆڕن بۆ ترشی كاربۆنیك (حامض الكربونيك) وە خوێ لە ئاوێتە ئۆرگانی یەكان ڕزگار دەكات و دەیانگۆڕێ بۆ خوێ یە كانزایی یەكان، كە ڕووەك و هەندێكی تری دیكە لەمیان مژن .

وەك دەبینین هەر جۆرێك لە ڕووەك و گیانەوەر بژیوو خۆراكی خۆی لە شتێك دا دەبینێ ... دەكات، و دوایی بۆ خۆشی دیسان سەرلەنوێ دەبێتەوە خۆراك و بژیو بۆ شتێكی دیكەو ئـــەو شتەش بۆ شتێكی دیكەو وە هەروەها وەك بازنەیەكی داخراو ..

وێنەی سێ یەم : (هاوسەنگی لە ژیانی بەكتریا دا)

زانایان پێ یان وایە كە بەكتریا یەكەمین زیندەوەری گیاندارە كە پێش ملیۆنان ســـاڵ لەسەر زەوی پەیدا بووە، وە ئەو بەكتریایانە گەورەترین (١) دەوریان هەبووە لە چاككـردن و بە پیت كردن و نوێ كردنەوەی زەوی دا، وە ئەنزیمەكانی بەكتریا سەرەكی ترین بەشیان هەبووە لە گۆڕینی ماددەوە لە شێوەیەكی نائەندامی (غير عضويه) بەوە بۆ شێوەیەكی ئەندامی (ئۆرگانی) كە ژیانی پێ بەڕێوە دەچێت .

(١) بڕوانە كۆتایی لاپەڕە - ٩٥ -

(١)

بەکتریاش گیاندارێکی یەکجار وردی سەربەخۆیەو خاوەنی توانایەکی گەورەیە، دەتوانێ لە بارودۆخێك دا بژی کە پلەکانی گەرمی یەکجار بەرز بن، یان بە پێچەوانەوە یەکجار نزم بن وە بەکتریا لە هەموو زیندەوەرێك بلاوترە لە سروشت دا، لە هەوادا بە بەرزی (٤) میل لە ئاستی دەریاوە هەیە وە لە قوڕی بن زەوی دا لە قوولی (٣) میل دا هەیە !!

وە بەکتریا بەرپرسیارە لە ئاقار زوربەی گۆڕانە فیزیایی و کیمیاییەکانی ژیانی ڕووەك و گیاندارو مرۆڤ .

وە بەکتریا لە ڕێی دوولەت بوونەوە زیاد دەکات لە هەر نیو سەعاتێك دا جارێك !!

واتە بۆ وێنە میکروبێکی کۆلێرا ئەگەر بەردەوام بێ لەسەر پیشەی خۆی(کە دوولەت بوونە) دەتوانێ لەماوەی (٣٠) سەعات دا، وەچەیەکی وای لێ بکەوێتەوە کە سەرلەبەری ڕووکاری زەوی بە شاخ و دەشت و دەریایەوە دا بپۆشێ بە چینێکی ئەستووری لێك نەپچڕاو ! مادام وابێ

(ا) قەبارەی بەکتریا لە $\frac{1}{10}$ی مایکرۆنێکەوە تا چەند مایکرۆنێ، مایکرۆن= $\frac{1}{1000}$ ملم .

بڕوانە (افریدگار جهان) ناصر مکارم شیرازی لاپەڕە/ ١١١

....

(١) ئەنزیم ماددەیەکی ئەندامی یە، توانای توانەوەی هەیە، یارمەتی کارلێکە کیمیاییەکان (التفاعلات الکیمیاویه) دەدات .

بەکتریا دەتوانێ لە ماوەی کەمتر لە ڕۆژێك کۆتایی بە ژیانی ڕووەك و گیاندارو مۆوفی سەر زەوی بێنێ !

بەڵام جا بەدەردی پێشینان گوتوویانە (دنیا شاری بێ ساحیب نیە) و لێرەدا مەسەلەی هاوسەنگی (توازن) دێتە پێش ، دەبینین بەکتریاکان لەنێو خۆیاندا جەنگ و کێشەیان هەیەو هەندێکیان هەندێکیان بەفەتارەت دەدەن ، بۆ وێنە سوپایەکی گەورەی بەکتریایی لە ریخۆلەکانـ ـمان دا دەژی ، وە لە هەر چرکەیەکی شەوو ڕۆژان دا هەراو جەنگ و کوشتارێکی بێرەزا لەنێو جۆرەکانی ئەو سوپایەدا لە گۆڕێ دایەو یەکدی قەتل عام دەکەن ، خۆ ئەگەر خوا نەخواستە .... بەکتریاکانی نێو لەشمان بەس یەك جۆر بان ، ئەوە دەبوو لە ماوەیەکی زۆر کورت دا تازیەو سەرەخۆشی هەرکامێکمان سازکرابا .

ئنجا گەورەترین ئەرك و خزمەتی بەکتریا کە بۆ ئێمەی ئەنجام دەدات هەروەها لەپاڵ ئێمەدا بۆ ڕووەك و گیاندارانیش، چونکە (لە پەنا گوڵە گەنمێکی دا هەزار گوڵە جۆ ئاوی دەخواتەوە) ، بریتیە لەوەی کە هەڵدەستێ بە شیکردنەوەو بڵاوکردن و گۆڕینی پاشماوەکانی گیانداران (لاشەی مردوویان و پاشەڕۆکیان) و ناهێڵێ بەهۆی مانەوەو لەسەریەك کەڵەکەبوونیان سەرزەوی بۆگەنیو بکەن و بێ تامی بکەن !!

بەڵێ بەکتریا بۆیە دروست کراوە کە نزیکەی دوو هەزار ملیار تەن پاشماوەی گیاندارانی

کەڵەکەبوو بە قوڵینگ و پاچ و بێڵی نەبینراوی خۆی لەبەریەک هەڵبوەشێنێ و، پەیوەندی یەکە کیمیایی یەکانی نێوان ئاوێتە ھاڵۆزەکان (المركبات المعقدە) بپچڕێنێ، بەم کارەش .... بەکتریاوا لەو پاشماوەو زبڵە کەڵەکە بووە دەکات کە لەجیاتی ئەوەی ببێتە هۆی بۆگەنیو کردنی دنیا و لەنێوچوونی ژیان، ببێتە خۆراکێکی تەڕو تازەو پوخت بۆ رووەک و گیانەوەران!!

بەڵێ جا پاش ئەوەی بەکتریاکان ئەو لاشەو پاشماوە کەڵەکەبووانە لەبەریەک هەڵدەوەشێنن و سەرلەنوێ بە جۆرێکی دیکە دروستیان دەکەنەوە، کە لەو جۆرە تازەیە رووەك و شیناورد..... خۆراکێکی سازو ئامادەی چنگ دەکەوێ و پێی دەڕوێ و گەشە دەکات و دوایش گیانداروو مرۆڤ لەو رووەك و شیناوردە خۆراك و بژیوێکی پاك و پوخت دەستگیر دەکەن، وە جارێکی دی دیسان بەکتریا و میکرۆب و فایرۆسەکان لەسەر لاشەو پاشماوەی مرۆڤ و گیانداران دەلەوەڕێن و پێ دەگەن و ....وە هەروەها .

جا بێگومان ئەگەر بەکتریاکان نەبوونایەو ئەو ئەرکە پیرۆزو خزمەتە مەزنەیان پێشکەشی ژیان نەکردبا، سووڕی ژیان رادەوەستا و دنیا دەبوو بە ئاشی ئاو لێ براوو بەسەرو بەخێر هاتی!!

جا بێگومان ئەم دیمەنی هاوسەنگی و هاوکاری و تەبایی یەی کە لە سروشت دا دەبینرێ، گەورەترین کاری کردوتە سەر ئەو زانایانەی کە بە دوای راستی دا دەگەڕێن و دنیای

لێ دەپشکنن، وە بەوپەڕی دڵنیاییەوە ڕایان گەیاندوە کە مەحاڵە ئەو هاوسەنگی و ڕێك و پێکی و وردەکاری یە پەرێزو بەرهەمی ماددەی کەرو لاڵ یان ڕێکەوت و سروشتی ئەفسانەیی بێ، بۆ وێنە زانای سروشتی (جورج ئیرل دافیز) گوتویەتی :(بەراستی هەتا گەشەکردن و پەرەستاندنی زیندەوەران پتر بەرەو پێش دەچێ، زیاتر دەبێتە بەڵگەو شایەدی هەبوونی بەدیهێنەرێکی مشوورخۆر بو بەرێوەبردنی کاروباری بوونەوەر، وە هەر ئەو گەشەکردنەی کە زانیاری لە بوونەوەردا پەردەی لەسەر لادا وە بۆخۆی گەورەترین شایەدی هەبوونی خودایە، چونکە لە چەند تەنولکەیەکی سادە کە هیچ شێوەو دیمەنێکی دیاری کراو نیەو، هیچ بۆشایی یان لەنێوان دا نیە ملێفان خڕۆکەو ئەستێرەو جیهانی جۆی جۆی دروست بوون، کە هەرکامێکیان شێوەیەکی تایبەتی و ئەندازەو تەمەنێکی دیاری کراوی هەیەو .... تێکرایان گەردن کەچی چەند یاسایەکی نەگۆڕن کە عەقڵی مرۆڤ لەئاقار پەی پێ بردن و ناسینی وردەکاری یان دا کلۆڵ و دەستەوستانە، وە هەرکام لە گەردیلەکانی ئەم بوونەوەرەو بگرە لە گەردیلانیش گچکەتر کە تایەنە بەر هەستەکانەوەو گچکەیی و وردی یان تایەتە ژێر ڕکێفی بیرو خەیاڵەوە، یاساو دەستووری خۆی هەیەو بۆی دیاری کراوە چ بکات یان بۆچی گەرانە کەچ بکات !) (١)

---

(١) بۆ نووسینی ئەم باسە (هاوسەنگی لە ژیانی بەکتریادا) سوودێکی زۆرم لە باسێکی گۆڤاری(علوم) ی عێراقی وەرگرت ژمارە (٣٥) ساڵی ١٩٨٨ باسەکەش بەناوی (لولا .. والتوازن الکونی) نووسینی . سامی احمد الموصلی .

خوای پەروەردگاریش فەرموویەتی :

(ربنا الذي اعطى كل شئ خلقه ثم هدى) طه / ٥٠

پەروەردگارمان ئەو زاتەیە کە بوونی بە هەموو شتێك بەخشیوەو ئنجا ڕێ‌ڕوونیشی کردوە - واتە بەرنامەو نەخشەی بەڕێوەچوونی بۆ داناوە .

خوێنەری بەڕێز !

وەك لەم سێ نموونەیەدا دەرکەوت کە لوێچێك لە تەغارێك هاوسەنگی و هاوکاری و تەبایی وەك ڕۆژی ڕوون لە بوونەوەردا دەبینرێ هەڵبەتە لەرێ ی زانیاری یە سروشتی یەکانیشەوە مرۆڤ توانیویەتی پەی بەو هاوسەنگی و هاوکاری و ڕێك و پێکی یەی بوونەوەرو سروشت بەرێ مادام وا بێ ڕاستەو سەلمێنرا کە :

((زانیاری لە خزمەتی بیری خواناسی دایە)) !!

ئەلێرەش دا کۆتایی بەم پاشکۆیە دێنین و بە تەواوبوونی ئەمیش کۆتایی بە نامیلکەی (خودا) دێنین کە ئاڵقەی یەکەمی زنجیرەی : (با چاکتر ئیسلام بناسین)ە،کەسانێکیش کە دەیانەوێ پتر سەبارەت بە مەسەلەی بڕوا بە خوابوون و خواناسی شارەزا بن بـا

چاوەڕێ ی کتیبی (گەورەترین راستی) بن کە خوا پشتیوان بێ بەم زووانە هەوڵـــی
لەچاپ دانی دەدەین ، هەڵبەتە (گەورەترین ڕاستی) چوار بەرگی قەبەیەوە بە هەر
چوار بەرگەکانیشی یەوە ئاڵقەی یەکەمە لە زنجیرەی (بنچینەکانی بڕوا) (سلسلە
اصول الایمان) کە سەرجەم شەش ئاڵقەیە .

واخر دعوانا ان الحمد للە رب العالمین

تێ بینی :
ئەم نووسراوە لە (گەڵوو) دەستی پێ کراو لە بناری قەندیل تەواو کرا .
۲۹ / جەمادی دووەم / ۱٤۰۸ کۆچی
۱۷ / شوباتی / ۱۹۸۸ زایینی

مزگێنی :

ئەم بەرنامانەش ئامادەی چاپن :

١ـ گەورەترین ڕاستی / بەرگی یەکەم و دووەم
٢ـ سۆزی نەتەوایەتی / ئاڵقەی چوارەمی زنجیرەی (نەبەرێک ڕاچوونی ئیسلام و ڕێچکان)
٣ـ دادگەری کۆمەڵایەتی / ئاڵقەی پێنجەمی زنجیرەی پێشوو
٤ـ ئافرەت لە سێبەری ئیسلامدا / ئاڵقەی شەشەمی زنجیرەی پێشوو
٥ ـ یادی خودا / بەرگی دووەم
٦ـ دیاردەی جاشەتی لە تەرازووی ئیسلامدا
٧ـ پێغەمبەران / ئاڵقەی دووەمی زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین)
٨ـ ڕۆژی دوایی / ئاڵقەی سێیەمی زنجیرەی پێشوو
٩ـ قەزا وقەدەر / ئاڵقەی چوارەمی زنجیرەی پێشوو
١٠ـ بڕوا (الایمان) ئاڵقەی پێنجەمی زنجیرەی پێشوو
١١ـ ئایین / ئاڵقەی شەشەمی زنجیرەی پێشوو
١٢ـ مسولمانی کامل / ئاڵقەی حەوتەمی زنجیرەی پێشوو
١٣ـ ئینسان / ئاڵقەی هەشتەمی زنجیرەی پێشوو
١٤ـ ژیانی دنیا / ئاڵقەی نۆیەمی زنجیرەی پێشوو
١٥ـ کۆمەڵی خوا (پێناسەی بزووتنەوەی ئیسلامی) ئاڵقەی دەیەمی زنجیرەی پێشوو
١٦ـ سیاسەت / ئاڵقەی یازدەیەمی زنجیرەی پێشوو
١٧ـ دادگەری / ئاڵقەی دوازدەیەمی زنجیرەی پێشوو

نێوەڕۆک

لاپەڕە	بابەت

ئاگاداری

بەمەبەستی چاکتر بەهرەوەرگرتن و سوودمەندبوون لەم نووسراوە ـ کە ئالقەی: یەکەمی زنجیرەی (با چاکتر ئیسلام بناسین) ە ـ و لە هەموو نووسراوەکانی دیکەی ئەم زنجیرەیە ، پێشنیاری دەکەم کە برایانی موسڵمان لەنێو خۆیاندا بە دەرس بیان خوێنن ، بەتایبەتی [redacted] .

تەواوبوو

[redacted]

ئەم نووسراوە

ئاڵقەیەکە لە زنجیرەیەک کە خوای زانا پشتیوان بێ بۆ پاکتر ڕوونکردنەوەی ئیسلام و پتر ناساندنی بە خەڵکی مسوڵمانی کورد نووسراوە .

جا ئەی کوردی مسوڵمان تۆ ئاڵقە یەک لەدوای یەکەکانی ئەم زنجیرەیەو موتالای وردو قووڵ و حاڵی بوون و کار پێ کردن و لە خەڵک گەیاندنیان !!

نرخی دینارێکە